

Trabzon İlahiyat Dergisi
Trabzon Theology Journal
ISSN 2651-4559 | e-ISSN 2651-4567
TİD, cilt / volume: 7, sayı / issue: 2
(Güz / Autumn 2020): 297 - 337

Karamollazâde Abdülhamîd Fuhûlî'ye Ait Nakşî-Hâlidî Âdâb Risâlesi:
Âdâbu'z-Zâkirîn Necâtü's-Sâlikîn
An Âdâb Book for Naqshbandiyya by Karamollazâde Abdulhamîd Fuhûlî:
Âdâb al-Zâkirîn Necât es-Sâlikîn

Betül Saylan

Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Tasavvuf Anabilim Dalı
Assist. Prof., Trabzon University, Faculty of Theology,
Department of Sufism
Trabzon/Turkey

e-mail: betulsaylan@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6184-7393>

DOI: 1033718/tid.620525

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 16 Eylül 2019 / September 2019

Kabul Tarihi / Date Accepted: 28 Kasım 2020 / November 2020

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2020

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2020

Atıf / Citation: Betül Saylan, "Karamollazâde Abdülhamîd Fuhûlî'ye Ait Nakşî-Hâlidî Âdâb Risâlesi: Âdâbu'z-Zâkirîn Necâtü's-Sâlikîn", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 7/2 (Güz 2020): 297 - 337

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <http://dergipark.gov.tr/tid>
mailto: trabzonilahiyatdergisi@gmail.com

Copyright © Published by Trabzon Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi.
Trabzon University, Faculty of Theology,
Trabzon, 61080 Turkey.
Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Karamollazâde Abdülhamîd Fuhûlî'ye Ait Nakşî-Hâlidî Âdâb Risâlesi: Âdâbu'z-Zâkirîn Necâtü's-Sâlikîn

Öz

Tasavvuf literatüründe âdâb eserleri önemli bir yer tutmaktadır. Genellikle tarikat usûlü ya da dervişliğin usulü hakkında bilgiler içeren bu eserler, belli bir tarikat merkeze alınarak kaleme alınmıştır. Bu çalışmaya konu olan risâle, *Âdâbu'z-zâkirîn Necâtü's-sâlikîn* ismini taşımaktadır ve 1288/1871-72'de istinsâh edilmiştir. Karamollazâde olarak bilinen Şeyh Abdülhamîd Fuhûlî'ye aittir. Türkçe olan risâle Nakşibendî tarikatı âdâb ve usûlü hakkında bilgiler içermektedir. Bu bilgiler temelde şeyh, râbîta ve zikir kavramları çerçevesinde verilmektedir. Eserde bilgilerin dayandığı eser ve şahıs isimlerine yer verilmesi, bilhassa Hâlid-i Bağdâdî'nin *Râbîta* risâlesinin kaynakçasını sıralaması risâlenin önemini arttırmaktadır. Risâlede bir diğer önemli husus, eserde Karamollazâde'nin kendi künyesini verirken mürsidi Abdullah Mekkî'nin Trabzonlu Kutubzâde âilesine mensup olduğunu beyân etmesidir. Çalışmada öncelikle risâlenin müellifi Karamollazâde Abdülhamîd Fuhûlî hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca risâlede işlenen konularda öne çıkan kavramlar, tasavvuf sahası açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yaygın bilinen şekliyle ya da kısaltılmış olarak zikredilen kaynak ve şahıs isimlerinin tam künyeleri elden geldiğince gösterilmiştir. Son olarak risâle daha geniş okuyucu kitlesine sunulmak üzere günümüz harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Nakşibendiyye, Âdâb, Râbîta, Zikir, Hâlid-i Bağdâdî, Abdullâh Mekkî, Fuhûlî.*

An Âdâb Book for Naqshbandiyya by Karamollazâde Abdulhamîd Fuhûlî: Âdâb al-Zâkirîn Necât es-Sâlikîn

Abstract

There is an important place of âdâb books in sufism literature. These works, which usually contain information about the method of sect or dervishness, were written by taking a certain sect into the center. The subject of our work is a 19th century treatise, named as *Âdâb al-zâkirîn necât es-sâlikîn* written by Abdulhamîd Fuhûlî popular as Karamollazâde and copied at 1288/1871-72. Language of treatise is Turkish and includes some informations about Naqshî method. This information is mainly given within the framework of the concepts of the sheikh, the râbîta and the dhikr. While giving this information, it is also important to include the names of the books and persons, on which the information is based, especially the order of the booklet named as *Râbîta* written by Khalid al-Baghdâdî. Another important point in the treatise is that, Karamollazâde declares that his sheikh 'Abd Allâh al-Makkî belongs to the Kutubzâde family from Trabzon. In this study, first of all, information about Karamollazâde Abdülhamîd Fuhûlî, the author of the treatise, was given. The prominent concepts in the topics covered in the treatise have been tried to be evaluated in terms of the field of Sufism. The full name of the source and person names, whose commonly known form or abbreviations are mentioned in the treatise, has been tried to be shown. Finally, the treatise has been latinized for presentation to a wider audience.

Keywords: *Naqshbandiyyah, Âdâb, Râbîta, Dhikr, Khâlid al-Baghdâdî, 'Abd Allâh al-Makkî, Fuhûlî.*

Giriş

“Edeb” kelimesinin çoğulu olan “âdâb”, “izlenmesi gereken esaslar, görgü kuralları” gibi manaları barındırır.¹ Tasavvuf ıstılâhında ise “hatânın envaından korunmaya sebep olan şeyi bilmek”² olarak tanımlanmaktadır.

“Edeb” kelimesi sadece İslâmî literatürde yer alan ya da İslâm ile birlikte kullanılmaya başlanmış bir ifade değildir. Nitekim Câhiliye toplumunda “edeb” kelimesinin, kişinin takip etmek zorunda olduğu eski geleneklerin toplamı anlamına gelebilecek şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Câhiliye devriyle İslâm’ın ilk dönemlerinde “edeb” ve aynı kökten türetilen diğer kelimelerin “davet, incelik, kibarlık, beğenme, alışkanlık, âdet” gibi daha çok din dışı alanda ve ahlâkî muhtevâda kullanıldığını söylemek mümkündür. Daha sonra “edeb” eski mânaları yanında “bir şey hakkındaki bilgi”, aynı kökten gelen “te’dîb”, “birini bir konuda bilgilendirme”; “edîb” ise “bir şey hakkında bilgilendirilmiş kişi” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Hz. Peygamber’in, “Beni rabbim eğitti (eddebenî) ve eğitimi (te’dîbî) en iyi şekilde yaptı” anlamındaki hadisinde “te’dîb” kelimesi “eğitme, bilgilendirme” karşılığı olarak kullanılmıştır.³ İslâm öncesi dönemde “ziyafete çağırma” anlamında kullanılan “edeb”in, İslâm’la birlikte önce “fazilet” ve “da’vet” anlamlarına, daha sonra da “ta’lîm”, “terbiye” ve “edebiyat” anlamlarına dönüştüğü düşünülmektedir.⁴

II./VIII. yüzyıldan itibaren yazılmaya başlanan âdâb kitaplarında “edeb”in iyi bir eğitimle kazanılmış karakter disiplini, takdire değer hareketler, toplum içinde çeşitli kesimlerin birbirlerine karşı takınmaları gereken, “âdâb-ı muâşeret” olarak isimlendirilecek olan medenî ve ahlâkî davranışlar ve bu hususlarda gerekli olan pratik bilgiler hakkında kullanıldığı görülür. Bu şekilde “edeb”; “ilim”, “ibâdet”, “muâmelât” gibi kavramlardan farklı olarak geniş ölçüde ahlâkî ve sosyal içerikli bir kavram

1 Ethem Cebecioğlu, “Âdâb”, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2009), 31.

2 Mehmet Zeki Pakalın, “Edeb”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 1/501.

3 Mustafa Çağrıncı, “Edeb”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/412.

4 Sâfi Arpaguş-Kübra Betül Baydar, “Tasavvuf Âdâb ve Erkân Risâleleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 15/30 (2017), 286.

haline gelmiştir.⁵ Kavramın bu içeriğe dönüşmesiyle II./VIII. itibariyle kaleme alınan eserlerde bu süreci tekip etmek mümkündür. Nitekim fıkıh alanında kaleme alınmış “Edebü'l-kādî” literatürü, Arap Dili’nde, tartışma/münâzara âdabının anlatıldığı eserler ve eğitim, ahlâk, hadis alanlarında “edeb” başlıklarıyla kaleme alınan eserler bu kapsamdadır.⁶

II/VIII. dönem itibariyle kaleme alınan ilk dönem tasavvuf eserlerinden itibaren âdâb konusu çeşitli eserlere konu olmuştur. İlk dönem sûfileri “edeb/âdâb” ifadesini müridin yalnızca ibadetlerle sınırlı değil, bütün zamanını belli metodlarla düzenlemek maksadıyla kullanmışlardır.⁷ Sülemî’nin (ö. 412/1021) “edeb”i, “ibnü'l-vakt” tanımına uygun olarak, içinde bulunulan vakti gözetmek suretiyle her vakit için en uygun olanı yaşamaya çalışmak, ayrıca içinde bulunulan hâli fazla düşünmemek şeklinde tanımlaması buna örnek gösterilebilir.⁸ İlk dönem tasavvuf klasiklerinden *Lümâ*’da ise Ebû Nasr es-Serrâc (ö. 378/988), dünya ehli, din ehli (zâhid) ve havâss ehli (ârif) için yaptığı “edeb” tasnifinde fesâhat, belâgat, Arap şiirlerini bilmek ve sanatkârlık konularını dünya ehline; nefislerin riyâzeti (tezkiye), uzuvların eğitilmesi, gönlün temizliği (tasfiye), şer’î sınırları korumak ve şehvetlerin terki meselelerini din ehline (zâhid); kalbin temizliği (tasfiye), mânevî sırlara riâyet etme, ahde vefa, hâl ve vakti muhafaza, havâtır, vârid ve ilhâma itibar etmeme, gizli ve âşikârın bir denge üzere olması mevzûlarının havâss ehline tahsis etmiştir. Böylece “edeb”in yapılmış tariflerinde öne çıkan unsurları ve “edeb”in toplumun çeşitli kesimleri için uygulanma yöntemlerini göstermiştir.⁹

Böylece kapsamı genişleyen “edeb/âdâb” kavramı ile ilgili tasavvuf literatürüne bakıldığında “âdâbu’s-sûfiyye” olarak isimlendirilen âdâb eserlerinin üç başlık altında incelendiğini söyleyebiliriz:

a) Allâh-insan ilişkisine dâir âdâb metinleri: Bu başlık altındaki eserler, sistematik olarak mürîd-mürşid ilişkisini düzenlemekten ziyâde dünya-âhiret mutluluğunu tesis etmek için gerekli olan ahlâkî unsurları içermektedir. Literatürde tespit edilen en eski eser, Şakîk-i Belhî’ye (ö.

5 Çağrı, “Edeb”, 10/413.

6 Arpaguş-Baydar, “Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri”, 289-290, dpnt: 29.

7 Arpaguş-Baydar, “Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri”, 287.

8 Arpaguş-Baydar, “Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri”, 286.

9 Ebû Nasr es-Serrâc, *el-Lümâ*, haz. Hasan Kâmil Yılmaz (İstanbul: Erkam Yayınları, 2012), 164.

194/810) ait olan *Âdâbu'l-ibâdât*'tır.¹⁰

b) Mürîdlik âdâbına ilişkin âdâb metinleri: Ebû Nasr es-Serrâc'ın *Lumâ'*, Ebû Tâlib Mekkî'nin (ö. 386/996) *Kûtu'l-Kulûb* ve Kelâbâzî'nin (ö. 380/990) *et-Taarrûf* isimli eserleri bu grubun ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Ancak Sülemî'nin (ö. 412/10221) *Cevâmi'u âdâbi's-sûfiyye*'si ilk metinlerin öngördüğü prensipleri kapsamakla beraber, bu prensipleri tarikat içi işleyiş içerisinde değerlendirmesi sebebiyle önplana çıkar.¹¹

a) Tarikat âdâbına ilişkin âdâb metinleri: XII. yüzyıl öncesinde kaleme alınan "âdabu's-sufiyye" literatürü muhatap kitle sınırlaması olmaksızın tasavvufla ilgilenen herkese hitap etmektedir. Tarikatların tarih sahnesine çıkmasıyla birlikte ise belli bir tarikat mensuplarını muhatap alan âdâb eserlerine rastlamaktayız. Bu eserlerde genel tasavvuf kaidelerine yer verilmekle beraber mensup olunan tarikatın işleyişine, şeyhliğin ve mürîdliğin usûlüne ve tarikatın tarihine ait verilere de ulaşmak mümkündür. Tarikat âdâbı hakkında kaleme alınan âdâb eserlerinde ilk örnek Kâdiriyye tarikatına aittir. Tarikatın pîri olan Abdülkâdir Geylânî'nin *Gunye* eseri bu gruptaki eserlere ilk örnek kabul edilebilir. Mevleviyye, Halvetiyye, Bayramiyye tarikatlarında da tarikatın işleyişini aktaran eserler yer almaktadır.¹² Âdâb eserleri literatüründe, tarikat âdâbı bağlamında verilmiş eser sayısının en fazla Nakşibendiyye tarikatına ait olduğunu söylemek mümkündür.

İslâm coğrafyasında oldukça yaygınlık kazanmış, teveccüh gösterilen bir tarikat olarak karşımıza çıkan Nakşibendiyye tarikatında bu teveccüh nisbetinde, tarikatın temel prensipleri ve tarikat özelindeki bazı kavramlar için¹³ çok sayıda eser kaleme alındığını görmekteyiz.¹⁴ Söz konusu eserler tarikatın teşekkül dönemine değil de daha çok Bahâeddîn Nakşibend'den (ö. 791/1389) sonraki döneme aittir. Bu eserlerin birçoğu çeşitli çalışmalar vesilesiyle gün yüzüne çıkarılmış olmakla beraber henüz tespit edilememiş olanlarına da rastlanmaktadır. Gün yüzüne çıkmamış eserlerden biri de Antep ulemasından Karamollazâde Abdülhamîd

10 Arpaguş-Baydar, "Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri", 290.

11 Arpaguş-Baydar, "Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri", 293-294.

12 Arpaguş-Baydar, "Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri", 300-310.

13 Örn: Nakşibendiyye tarikatında özel bir yeri olan râbita hakkında Hâlid-i Bağdâdî'nin "Risâletü fî Tahkîki'r-Rabita" başlıklı müstakil bir risâle kaleme alması.

14 Arpaguş-Baydar, "Tasavvufta Âdâb ve Erkân Risâleleri", 300-310.

Fuhûlî'ye ait olan *Âdâbu'z-zâkirîn Necâtu's-sâlikîn* isimli eserdir.

Bu çalışma çerçevesinde sözkonusu risâle günümüz harflerine aktarılacak, tahlili yapılacak, müellif ve müellifin mürcidi Abdullâh Mekki hakkında değerlendirmeler yapılarak ilim dünyasına tanıtılmaya çalışılacaktır.

1. Karamollazâde Şeyh Abdülhamîd Fuhûlî (ö. 1278/1861)

Kaynaklarda Antepli olarak geçmekte ve hayatını Antep'te geçirdiği kaydedilmektedir. Ancak risâle sonunda İstanbul Hocapaşa Mahallesi'nde ikamet eden, Antep ulemasından Seyyid el-Hâc Emin Efendi tarafından takriz olarak yazılmış olan bir şiir hayatının belli bir döneminde İstanbul'da bulunduğu ve çevresinde belli bir talebe topluluğunun varlığından haber vermektedir.¹⁵ Doğum tarihi hakkında bir bilgiye ulaşılamamakla beraber 1278/1861-62'de vefat ettiği ve Kurban Baba eteğindeki dağa defnedildiği bilgisi bulunmaktadır.¹⁶ Çalışmamıza konu olan *Âdâbu'z-zâkirîn Necâtü's-sâlikîn* hâricinde fıkıh alanında *Tercümetü't-Tah-tâvî ale'd-Dürri'l-muhtâr (Tahtavî Hâşiyesi'nin Tercümesi)*¹⁷ eseri bulunmaktadır.

Kaynaklarda Nakşibendî şeyhi olarak geçen Abdülhamîd Fuhûlî, Abdullâh Mekki'den icâzet almış olduğunu risâlenin sonunda belirtmektedir.¹⁸ Ayrıca risâlenin sonunda "sâdât-ı silsile-i 'aliyyemizin himmet-i rûhâniyyeti ve'l-ân İstanbul'da şeref-nişîn, reşâdetlü Şeyh el-Hâc 'Abdül Fettâh Efendi Hâzretleri'nin 'inâyeti berekâtiyle, bi-tevfîkihî te'âlâ, hüsn-i hitâm müyesser olup" ifadesi ile İstanbul'da Abdül Fettâh el-Akrî (ö. 1281/1864) ile görüştüğünü, risâleyi de el-Akrî'nin desteğiyle bitirdiğini belirtmiştir. Abdül Fettâh el-Akrî, Hâlid-i Bağdâdî'nin halifesi, Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolunun İstanbul'daki en önemli temsilcisi olarak birkaç defa İstanbul'a gelmiş, son gelişinde (1255/1839) Alaca Minaresi

15 Abdülhamîd el-Fuhûlî, *Âdâbu'z-zâkirîn ve Necâtü's-sâlikîn* (İstanbul: İSAM Kütüphânesi, Risâleler Veri Tabanı), 32.

16 Bursalı Mehmed Tâhir, "Abdülhamîd Fuhûlî Karamollazâde", *Osmanlı Müellifleri*, haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen (İstanbul: Meral Yayınları, ts.), 1/38.

17 *Hâşiye ale'd-dürri'l-muhtâr* isimdeki eser, Ahmed b. Muhammed Tahtavî tarafından Haskefi'nin *ed-Dürri'l-muhtâr* isimli eserine yazılmış olan hâşiyedir. Eser Karamollazâde Şeyh Abdülhamîd Fuhûlî (Abdülhamîd el-Ayıntâbî) tarafından tercüme edilmiştir.

18 Fuhûlî, *Âdâb*, 31-32.

Tekkesi şeyhliği kendisine tevcih edilmiş ve vefâtına kadar bu vazifeyi yerine getirmiştir. Ahmed Ziyâuddîn Gümüşhânevî'nin, yine Nakşibendiyye'nin önemli isimlerinden Mustafa Fevzî Efendi'nin yetişmelerinde önemli rol oynamıştır.¹⁹

2. Karamollazâde Şeyh Abdülhamîd Fuhûlî'nin Mürşidi Abdullâh Mekkî Hakkında Bazı Değerlendirmeler

Risâlede verilen silsilede Abdülhamîd Fuhûlî'nin mürşidi Abdullâh Mekkî olarak zikredilmektedir. Bu bilgi bize ilk etapta Nakşibendiyye'nin en önemli temsilcilerinden ve Hâlidîyye kolunun kurucusu olan Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin (ö. 1242/1827) halîfelerinden olan Abdullâh Mekkî'yi (ö. 1269/1852) düşündürmektedir. Ancak Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolunun Anadolu'da yayılmasında en etkili isimlerden olan Mekkî'nin doğum yeri ve memleketi hakkında kaynaklarda fazla bilgi yer almamaktadır.²⁰

19 İrfan Gündüz, *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâeddîn-Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı ve Hâlidîyye Tarikatı* (İstanbul: Sehâ Neşriyat, ts.), 42-43.

20 Abdullâh Mekkî, bazı kaynaklarda "Abdullâh el-Erzincânî" olarak da kaydedilmektedir. Bir süre Erzincan'da bulunması sebebiyle "Erzincânî" olarak anılmıştır. Abdullâh Mekkî'nin Hâlid-i Bağdâdî'den icâzet aldıktan sonra belli bir süre Erzincan'da bulunduğu bilgisi kesindir. Nitekim Abdullâh Mekkî'nin Erzincan'da bulunduğu süre zarfında tasavvufî terbiyesi ile ilgilendiği ve hilâfet verdiği Terzi Baba olarak bilinen Muhammed Vehbî (ö. 1264/1847-48) en meşhur halifesidir. Ancak bu bilgiden yola çıkarak ailesinin bu şehrin mensuplarından olduğunu söylemek güçtür. Abdullâh Mekkî'nin diğer halîfeleri Mustafa İsmet Yanyavî (ö. 1289/1848), Mustafa Hüdâvendî (ö. 1310/1892), Mustafa Şirânî (ö. 1316/1899), Edirne Müftüsü Mehmed Fevzî (ö. 1318/1900), Süleyman Kırımî (ö. 1276/1859), Yahyâ Dağstânî (ö.), Halil Hamdî Dağstânî (ö. 1314/1896) sayılabilir. Bu silsileler, Abdullâh Mekkî ve talebelerinin Anadolu'daki tesir alanlarına işaret etmektedir. Abdullâh Mekkî'nin "Mekkî" nisbesini kullanmış olması, Mekkeli olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Abdullâh Mekkî, Mescid-i Haram'a gitmiş olması ve orada vefat etmesi sebebiyle de "Mekkî" olarak anılmaktadır. Abdullâh Mekkî'nin talebeleri arasında bulunmuş Şiranlı Mustafa Efendi'nin (ö. 1316/1899) manzûm olarak kaleme aldığı silsilede Abdullâh Mekkî hakkında; "*Çü Abdullâh gelüb Rûm'dan âna cânıyla râm oldı / Ziyâlandı gözi gönli n'ider pes*" Rûm'a revânı ifadelerini kullanmıştır. Bu mısralardan anladığımız, Abdullâh Mekkî'nin Hâlid-i Bağdâdî'nin yanına Anadolu'dan geldiği ve geri dönmek istemediğidir. Bu bilgi de Abdullâh Mekkî'nin Mekkeli olma ihtimalini zayıflatmaktadır. Nitekim Mekke civârında bir müddet bulunanlar, bu şehrin mânevî otoritesi sebebiyle "Mekkî" nisbesi kullanmışlardır. Ayrıca Abdullâh Mekkî, kendini "el-mücâvir fi beledillâh" olarak tanımlamaktadır. (Mücâvir; Hz. Peygamber'e daha yakın olmak düşüncesiyle yerini, yurdunu terkederek Mekke ve Medine'ye yerleşen kimseler için kullanılan bir ifadedir.)

Abdullâh Mekkî'nin memleketi hakkında bir diğer bilgi, Abdullâh Mekkî'nin babası-

Abdülhamîd Fuhûlî'nin risâlenin sonunda verdiği bilgiye göre şeyhi olan Abdullâh Mekkî Trabzonlu Kutubzâde âilesine mensuptur.²¹ Nitekim Fuhûlî, silsilesini “Ve ene el-fakîr ilâ'llâhi'l-mübîn, türâb-ı akdâmü's-sâlikîn, li't-tarîkati'l-aliyyeti'n-Nakşibendiyyeti'l-Hâlidiyyeti, Abdülhamîd el-mülakkab bi-Fûhûlî, me'zûnen min Hazret-i Şeyhü'l-Meşâyih eş-Şeyh Abdullâh el-mücâvir fî Beledillâh (kuddise sirruhû) İbnü'l-Hâc Hâfız Muhammed bin el-Hâc Hâfız Mahmûd et-Tırabzonî eş-şehîr bi-Kutubzâde” olarak vermiştir.²²

Bununla birlikte tasavvuf tarihinde birden fazla Abdullâh Mekkî olduğu da gözönünde bulundurulmalıdır. Bazı arşiv belgeleri Abdullâh Mekkî'nin Ubeydullâh Mekkî (ö. 1311/1894) isminde bir oğlu ve kızı Hadîce Hanım'dan Abdullâh Necâtî isminde bir torunu bulunduğundan haber vermektedir. Özellikle Ubeydullâh Mekkî adını taşıyan oğlu, zaman zaman Abdullâh Mekkî olarak zikredilmiştir. Abdullâh Mekkî'nin oğlu Ubeydullâh Mekkî Efendi'nin, babası gibi tasavvufî terbiye gördüğünü, irşâd makamında bulunduğunu bazı arşiv belgelerinde kendisinden “postnişîn” olarak bahsedilmesinden anlayabiliyoruz. Nitekim arşiv bel-

nin mezarının Ordu ilinin Kumru ilçesi Fizme (Damlalı) köyünde oluşudur. Abdullâh Mekkî'nin bölgenin ilim adamlarından Mollahasanoğullarından Hüseyin Hoca olarak bilinen zâtın atalarından olduğu kabul edilmektedir. Bu, bölge halkı tarafından da kabul edilen bir bilgidir.

Halil İbrahim Şimşek, *Halil Hamdi Dağstânî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri* (Ankara: Nasihat Yayınları, 2015), 51-53; Cevat Ekici, “Eynesil'de Bir Hâlidî Şeyhi”, *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dinî ve Kültürel Hayat Sempozyumu Bildirileri*, ed: Mehmet Fatsa (İstanbul: b.y., ts.), 502; İlhan Ayverdi, “Mücâvir”, *Misâlli Büyük Türkçe Sözlük*, ed: Ahmet Topaloğlu (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2016), 865.

- 21 Trabzon tarihi ile ilgili araştırmalarda Kutubzâde isminin XVIII. Yüzyılda Trabzon'da Karabaş Câmii olarak bilinen câmiiin tamirine vesile olan din adamı Kutubzâde Hacı Abdülhamîd olarak geçtiğini tespit ettik. Buradan yola çıkarak Fuhûlî'nin şeyhi Abdullâh Mekkî'nin Trabzon'da din adamı yetiştirmiş ve şehir kültürüne duyarlı bir aileye mensup olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bazı kaynaklarda Trabzon Kaleiçi'nde meskûn “Kundupzâdeler” olarak bilinen ve Donanma-yı Osmânî Muâvenet-i Millîye Cemiyeti'ne yardımları ile bilinen bir aile daha karşımıza çıkmaktadır. Risâlede karşımıza çıkan Kutubzâdeler'in “Kundupzâdeler” olarak da kaydedilebileceğini göz önünde bulundurmak gerektiği kanaatini taşımaktayız. Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar*, haz. Veysel Usta, Ayşe Goloğlu Soyer (Trabzon: Serander Yayınları, 2013), 24, 100, 294; Melek Öksüz, “Trabzon'da Meşveret” Gazetesine Göre Donanma-yı Osmânî Muâvenet-İ Millîye Cemiyeti Trabzon Şubesi Ve Faaliyetleri-II”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 10/20 (2016), 178; Melek Öksüz, *1746-1789 Tarihleri Arasında Trabzon'da Sosyal ve Ekonomik Hayat* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001), 73.

- 22 Fuhûlî, *Âdâb*, 31-32.

gelerinde kendisinden “Kibâr-ı Hâcegân-ı tarîk-ı Hâlidîyye'den müteveffâ Şeyh Abdullâh-ı Mekkî'nin mahdûmu olub, Mekke-i Mükerrerme'de kâin dergâh-ı şerîf postnişîni bulunan Ubeydullâh Efendi” ve “Büyük pederim kibâr-ı Hâcegân-ı tarîk-ı Hâlidî'den Şeyh Abdullâh Efendi tarafından tesîs ve pederim Ubeydullâh Efendi cânibinden tevsî ve tamir edilen Mekke-i Mükerrerme'de kâin dergâh-ı şerîfin..” şeklinde bahsedilmektedir.²³ Bu durum da zaman zaman karışıklığa yol açmaktadır. Ancak bütün bu hususlarla birlikte Abdullâh Mekkî olarak zikredilen zâtların vefât tarihleri ve risâlede verilen silsile gözönünde bulundurulduğunda risâle müellifi Abdülhamîd Fuhûlî'nin mürşidi olarak zikrettiği kişinin Hâlid-i Bağdâdî'nin halîfelerinden 1269/1852 vefat tarihli olan Abdullâh Mekkî olduğunu söylemek mümkündür.

Bize Abdülhamîd Fuhûlî'nin şeyhinin Abdullâh Mekkî olduğunu düşündürten bir diğer bilgi ise, sözkonusu risâle sonunda, risâlenin Şeyh el-Hâcc Abdülfettâh Efendi'nin inayetiyle tamamlandığından bahsedilmesidir. Burada Abdülfettâh Efendi olarak zikredilen şahsın Abdullâh Mekkî'nin halîfelerinden Abdülfettâh el-Akrî olması yüksek bir ihtimaldir. Nitekim risâle sonunda Ayıntabîzâde olarak zikredilen şahsın kaleme aldığı takrizde Abdülhamîd Fuhûlî'nin bir müddet İstanbul'da bulunduğunu ve bu müddet zarfında çeşitli meclislerde halka hitap ettiğini belirtmiştir. Abdülhamîd Fuhûlî ve Abdülfettâh el-Akrî'nin vefat tarihleri üzerinden yaşadıkları dönemleri gözönünde bulundurduğumuzda, İstanbul'da biraraya gelmiş olmaları ihtimali kuvvet kazanmaktadır.

3. Âdâbu'z-Zâkirîn Necâtü's-Sâlikîn

Nakşibendîyye tarikatı, Anadolu'da yaygınlık kazanmış, Anadolu insanının ziyadesiyle teveccüh göstermiş olduğu bir tarikat olması hasebiyle çeşitli dönemlerde tarikat âdâbı hakkında eserler kaleme alınmış ve bu eserler vâsıtasıyla tarikatın usûlünün anlaşılması sağlanmaya çalışılmıştır.²⁴ Oldukça önemli bir sayıya ulaşan bu risâlelerden biri de çalışmamıza konu olan *Âdâbu'z-zâkirîn necâtü's-sâlikîn* isimli eserdir.

Eseri istinsâh eden/hazırlayan kişi, risâlenin başında kendini “ve ene'l-fakîr, hâdimu'l-fukarâ, Abdülfettâh el-Hâlidî en-Nakşibendî” ola-

23 Şimşek, *Halil Hamdi Dağıstânî*, 56-59.

24 Daha önceki dönemlerde kaleme alınan Nakşî âdâb risâleleri için bkz: Ramazan Muslu, “Ebû Saîd Muhammed Hâdimî ve Nakşibendîlik Risâlesi'nin Tahlili”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2001), 203-204.

rak tanıtmıştır. Eser Türkçe olarak kaleme alınmış ve risâlenin sonunda 1288/1871-72 senesi Zilka'de ayının ortalarında tamamlandığı belirtilmiştir. Ancak bu tarihin eserin istinsâh/yayınlanma tarihi olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim eserin müellifi Karamollazâde'nin vefat tarihi 1278/1861-62 olarak geçmektedir. Ayrıca risâlenin Karamollazâde'ye ait olan kısmı sona erdikten sonra, müstensih/hazırlayan tarafından bir silsile kaydı ve Nakşî-Hâlidî gelenekte meşhur olmuş, Bağdat halifelerinden İsmâil Efendi'ye²⁵ ait bazı salavâtlar yer almaktadır. *Âdâbu'z-zâkirîn*'e ait tespit ettiğimiz 3 yazma nüsha,²⁶ ve Mehmet Şevket Eygi Kütüphanesi'nde²⁷ kayıtlı 1268/1851 yayın tarihli tespit ettiğimiz matbû nüsha karşılaştırıldığında, nüshalardan biri hâriç²⁸ diğerlerinde risâlede yer alan Hatm-i Hâcegân duâsından sonra Karamollazâde'nin künyesi ile risâlenin sona erdiğini görmekteyiz. Bir nüsha dışında, diğer nüshalarda, çalışmaya konu olan nüshadaki ilavelerin, gerek müstensihin/hazırlayanın kendinden bahsettiği, gerekse Abdülfettâh el-Akrî ile görüşüldüğüne dair malmâtın yer almadığını görmekteyiz. Çalışmamıza konu olan nüshada ise müstensihin/hazırlayanın ilâveleri göze çarpmaktadır.

Ayrıca risâlenin sonunda İstanbul Hocapaşa'da mukîm, Ayıntabizâde Seyyid el-Hâc Emin Efendi'ye ait takriz mâhiyetinde bir şiir yer almaktadır.²⁹ Şiirde, şâir "*Husûsen vaktimizde eyledi teşrif-i İstanbul*" ve "*Bu âdâb-ı kemâli bilelim Abdülhamîd-âsâ*" ifâdeleri ile döneminde Abdülhamîd Fuhûlî'nin İstanbul'u ziyaret ettiğini ve ihvânın da bu ziyaretten istifâde ettiğini belirtmiştir.³⁰ Risâlenin sonunda risâlenin Şeyh el-Hâc Abdülfettâh Efendi'nin inayetiyle tamamlandığına dair olan ifade ise Abdülhamid Fuhûlî'nin bu İstanbul ziyareti esnasında Abdülfettâh el-Akrî ile

25 Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden İsmâil Şirvânî (ö. 1270/1853) olabileceğini düşünmekteyiz. İsmâil Şirvânî Bağdat'ta Hâlid-i Bağdâdî'den hilâfet alarak Şirvan'a dönmüştür.

26 Eserin Atatürk Kitaplığı'nda 3 yazma nüshasına ulaştık. Bu nüshalar OE_Yz_1252; OE_Yz_0179; OE_Yz_0146 numaralar ile kayıtlı bulunmaktadır. Ancak nüshalar incelendiğinde en geniş bilgilerin çalışmamıza konu olan nüshada yer aldığını görmekteyiz.

27 Söz konusu nüsha İSAM Kütüphanesi'nde Abdülfettâh Hâlidî Nakşibendî adıyla kayıtlıdır.

28 OE_Yz_0179 numarasıyla kayıtlı olan nüsha, çalışmamıza esas teşkil eden nüsha ile ayniyet arz etmektedir.

29 Fuhûlî, *Âdâb*, 32.

30 Fuhûlî, *Âdâb*, 32.

görüşmüş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

3.1. Risâlenin Tahlili

Risâle, besmele ve hamdele bölümleri ile başlamaktadır ve risâle içerisinde geçen konular ise, “âdâbu'z-zâkirîn, letâif-i hamse, râbîta-i şerîfe, aġlâk-ı ebvâb, hatm-i hâceler ve duâsı, silsile-i şerîfe, salavât-ı şerîfler ve şehâdetnâme-i şerîfe” olarak sıralanmıştır.³¹ Risâlede üç temel kavram çerçevesinde Nakşibendiyye prensiplerinin incelendiği görülmektedir: Şeyh, zikir ve râbîta.

Besmele ve hamdele bölümlerinin akabinde tasavvuf yolunda ilerlemek için şeyhin gerekliliğinden bahsedilir. Şeyhin gerekliliğini delillendirmek için Bâyezid-i Bistâmî'ye isnâd edilen “Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır” ibâresi ile Cüneyd-i Bağdâdî'ye isnâd edilen “Kim kendisine bir üstâd edinmezse üstâdî şeytan olur” ifâdelerine yer verilmiştir. Ayrıca hadis olarak nakledilmekte olan “Şeyh bulunduğu toplulukta ümmetin nebîsi gibidir”³² sözüne de yer verildiği görülmektedir.³³

Tasavvuf yolunda ilerlemek için şeyhin gerekliliği açıklandıktan sonra zikir âdâbına geçilir. Nakşibendiyye tarikatının prensipleri olan “kelimât-ı kudsiyye”³⁴ bağlamında zikir ve râbîta âdâbı tarif edilirken

31 Fuhûlî, *Âdâb*, 1, 30.

32 *Feyzu'l-kadir*, 4/185 H. No: 4969-4970.

33 Fuhûlî, *Âdâb*, 3-4.

34 Nakşibendiyye tarikatının 11 temel prensibi demek olan “Kelimât-ı Kudsiyye” şunlardır: **a. Vukûf-ı zamânî:** Her an ve her hâlin muhâsesini yapmak. Huzurda geçirdiği ânına ve hâline şükretmek, gaflette geçirdiği zamana tevbe olmak. **b. Vukûf-ı adedî:** Zikir esnasında sayıya riâyet etmek. Akli daġmıktan kurtarıp bir noktada toplamak, dikkati teksif etmek. **c. Vukûf-ı kalbî:** İki türlüdür: **ı.** Zikreden her an Allâh'ı bilmesi, kalpte Allâh'atan başka bir şeye yer vermemesi. **ii.** Zikreden zikir esnasında kalbine yönelmesi. **d. Hûş-der-dem:** Alınan her nefeste huzuru korumak, Allâh'tan gafil olarak tek nefes bile almamak. Çünkü nefesleri gafletsiz almak, kalbi huzurla doldurur. **e. Nazar-ber-kadem:** Bakışları ayakucunda toplamak. Yürürken sağa-sola bakan insanın dikkati daġılır, kalbini havâtır işğâl eder. Bakışlarını ayakucunda toplayan kimse ise hem harama bakmaktan, hem de havâtıra düşmekten kurtulur. Çünkü kalbe gelen perde, genellikle çevre ile lüzumsuz ilgilenmekten kaynaklanır. Ayaġa bakmakta tevâzu ve dep vardır. Haddini bilmek ve Peygamber'in sünnetine uymak vardır. **f. Sefer-der-vatan:** Halktan Hakk'a sefer etmek. Sâlikin kötü ahlâk ve beşerî sıfatlardan sıyrılıp, güzle ahlâk ve melekî sıfatlara, aslı vatanına sefer etmesidir. **g. Halvet-der-encümen:** Celvette halvet, kalabalık içinde fakat yalnız; halk içinde Hak ile beraber diye tarif edilen bu prensip, “el kârda, gönül Yar'da” demektir. Beden ve suret halk ile meşgulken, kalp ve sîretin Hakk ile meşguliyetidir. **h. Yâd-kerd:** Di-

kalp temizliğinden bahsedilir.³⁵ Kalp temizliğinin önemini vurgulamak için “Allah sizin sûretlerinize ve mallarınıza değil, sûretlerinize, kalplerinize ve amellerinize bakar”³⁶ hadisine yer verilir. Temiz bir kalp sahibi olmak ve insan-ı kâmil mertebesine ulaşabilmek için bilhassa Nakşibendiyye tarikatinde geçerli olan kaideler sıralanır. Bu kaideler, sahih itikada sahip olmak, Allâh’ın emirlerine eksiksiz itâat edip yasak ve bid’atlerden kaçınmak, Sünnet’e tam ittibâ, sürekli abdestli bulunmaya dikkat etmek, nâfile ibâdetleri hassasiyetle yerine getirmek, kişinin diğer Müslüman kardeşleri ve ihvânı ile muhabbet üzere olması, mâsivâya gönül bağlamaması olarak sıralanabilir.³⁷

Risâlede açıklanan bir diğer kavram “Letâif-i Hamse”dir. Tasavvuf literatüründe “letâif” kavramı “latîf”in cem’idir ve “latîfe”, “ibareye sığmayan, zihinde beliren ince anlam gösteren veya ifade eden her şey” anlamına gelir.³⁸ Genel olarak Nakşibendiyye literatürüne ait bir kavrammış gibi biliniyorsa da “Letâif-i Hamse” ifadesi ilk dönem sûfilerinden itibaren kullanılmakta³⁹ ve insanın içine gizlenmiş beş tavır olarak tanımlanmaktadır. Bu tavırlar; “kalp”, “ruh”, “sır”, “hafî”, “ahfâ” olarak sıralanır. Bütün bu latîfeler birbiri içine gizlenmiş ve her birinin bir peygamberin mânevî hakikatini temsilcisi olarak tanımlanır. “Kalp” latifesi Hz. Âdem’in kademi altında, “rûh” Hz. İbrâhim’in, “sır” Hz. Mûsâ’nın, “hafî” Hz. İsâ’nın, “ahfâ” ise Hz. Muhammed’in kademi altındadır.⁴⁰ Bu latîfelerin maddî planda in-

lin kalp ile beraber zikretmesidir. Murâkabe mertebesine ermiş olan sâlikin tevhid zikrini kalp ile birlikte yapmasıdır. **i. Bâz-geşt:** Zikirde kendiliğinden hatıra geleni, iyi ve kötü fikri kovmak, zihni bir noktaya toplamak. **j. Nigâh-dâşt:** Muhafaza demektir. Hakk’ın tecelligâhı olan kalp evine, O’nun yüce zatına yabancı şeylerin, uygunsuz hâtıraların girmesini önlemektir. **k. Yâd-dâşt:** Bir önceki prensip olan “nigâh-dâşt”ı derinlemesine anlamak olarak tanımlanabilecek olan bu prensip, dil ile söylemeden Hakk’a dönüş hâlini muhafaza etmektir. Zikirde mübâlağa ederek huzur hâline ermek ve şuhûd makamına varmaktır. Hasan Kâmil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarihatlar* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 256-259.

35 Fuhûlî, *Âdâb*, 4-8.

36 *Mevsûatü'l-hadîsî's-şerîf el-Kütübü's-sitte: Sahîhu'l-Buhârî, Sahîhu'l-Müslim, Sünenü Ebû Dâvûd, Câmiu't-Tirmizî, Sünenü'n-Nesâî, Sünenü İbn Mâce* (Riyâd: Dârü's-selâm, 2000), Müslim, Birr, 32.

37 Fuhûlî, *Âdâb*, 9-10.

38 İsa Çelik, “Tasavvuf Terminolojisinde Letâif-i Rûhâniyye”, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/2 (2009), 84.

39 Çelik, “Tasavvuf Terminolojisinde Letâif-i Rûhâniyye”, 84-87.

40 Cebecioğlu, “Letâif”, 398.

san bedeninde yansımaları da vardır. Göğüs üzerinde beş noktaya taalluk etmektedir.⁴¹ “Kalp”, sol memenin iki parmak altında; “ruh”, sağ memenin iki parmak altında; “sırr”, sol memenin iki parmak üstünde; “hafî”, sağ memenin iki parmak üstünde; “ahfâ” ise hepsinin üstünde orta noktada yer almaktadır. Mürşid-i kâmil bu noktaların zikir esnâsında devreye girerek çalışmasını sağlayan kişidir. Bu çalışmanın sağlanmasında en önemli unsur sâlikin zikirde o bölgelere yoğunlaşarak dış dünya ile irtibatını kesip kendi içine yönelmesidir. Amaç elbette bu letâifin çalışmasından ibaret değildir. Letâifin çalışmasından amaç, huzûr-ı kalb, şerh-i sadr, Hakk’a yönelmektir.⁴²

Çalışmamıza konu olan risâlede, her müridin istidâdı seviyesinde letâifin çalışmasını gerçekleştirebildiği, eğer letâifin çalışmasını gerçekleştirebilirse bunun “Sultânu'l-Ezkâr” olarak ifâdelendirildiği ve bu zikir sisteminin Abdülhâlık Gücdüvânî'ye (ö. 575/1179 veya 617/1220) Hz. Hızır tarafından öğretildiği kaydedilmektedir.⁴³ Bu şekilde zikre devam edildiği takdirde mâsivâyâ ilginin azalacağı, istiğraka eren müridin murâkabe edebilecek seviyeye geldiği ve bundan sonra da zikre “tehlîl-i lisânî” zikriyle, yani dil ile sessiz olarak “Lâ ilâhe illâllâh” zikriyle devam edeceği belirtilmektedir. Dil ile sessiz olarak 70.000 kelime-i tevhid zikrine “hatim” denmektedir ve ehl-i keşf arasında bu “hatim” Kur'ân-ı Kerîm'in hatmine eşittir.⁴⁴

Risâlede zikrin çeşitleri üzerinde de durulmuş ve âyetlerle de tespit edilmiş üç çeşit zikir olduğundan bahsedilmiştir. Bunların birincisi “hafî zikir” dir ki, kişinin sadece kalbiyle zikretmesidir. Bu zikri kendisi de dâhil kimse duymaz. İkincisi “sırrî zikir” dir ki bu zikir çeşidini kişinin kendisi duyar, başkası duymaz. Üçüncü zikir çeşidi de “cehrî zikir” dir ki bu zikir çeşidini kişinin hem kendisi hem de başkaları duyar.⁴⁵

Risâlede üzerinde durulan bir diğer konu “râbîta”dır. Bu konu işlenirken ilk değinilen hususlardan biri, fenâfillâh makamına ermeyen kişilere râbîta etmenin sakıncasıdır. Risâlede şeytanın insan-ı kâmilin,

41 Cebecioğlu, “Letâif”, 241.

42 Hasan Kâmil Yılmaz, *300 Soruda Tasavvufî Hayat* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2010), 55-56.

43 Fuhûlî, *Âdâb*, 11-12.

44 Fuhûlî, *Âdâb*, 12.

45 Fuhûlî, *Âdâb*, 12-13.

mürşid-i kâmilin suretine giremeyerek müridleri kandırma ihtimâli bulunmadığına, ancak şeytanın kemâlât basamaklarını tamamlamamış sâlikin suretine girebilerek müridi çeşitli tuzaklara düşürme ihtimâli bulunduğuna değinilmektedir. Bu sebeple mürşidi-i kâmil hâricindeki kişilere râbîta etmenin sakıncası açıklanır.⁴⁶ Nitekim Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî henüz kemâle ermemiş bazı hulefâsının kendilerine râbîta ettirdiklerine dâir aldığı malûmât sebebiyle bu kişileri ikaz ettiği⁴⁷ mektupları yer almaktadır.⁴⁸

Hatm-i Hâcegân esnasında kapıların kapalı tutulması ve zikir meclisine yabancıların (Nakşibendiyye tarikine müntesip olmayanların) dâhil olmaması hususunda Nakşî meşâyihî ittifâk hâlidir. Nitekim müntesip olmayanlar bu meclislere dâhil olduklarında, zikir halkasında bulunanların ahvâlini anlayamayacak ve halkada bulunanların esrârına, yaşadıkları mânevî tecrübeye hâlel gelecektir. Risâlede bu konunun *Reşehât*'ta işlendiğinden, aynı zamanda Ahmed bin Hanbel'in *Müsned*'i⁴⁹ ve Taberânî'nin *Mu'cemu'l-Kebîr ve Mu'cemu'l-Evsât* eserlerinde de konu ile ilgili rivâyetlere yer verildiğinden bahsedilir.⁵⁰ Bu konunun akabinde "Hatm-i Hâcegân"ın nasıl gerçekleştirildiği tafsilatlı bir şekilde anlatılmıştır. Buna göre; "5, 15 ya da 25 kere "Estağfirullâh" diyerek tevbe ederek başlayıp, Besmele ile 7 Fâtiha sûresi okuyarak devam edilir. Ardından 100 Salavât-i Şerîfe ve Besmele ile 79 İnşirâh Sûresi okunur. Besmele ile 1001 İhlâs Sûresi okunduktan sonra Besmele ile 7 Fâtiha Sûresi ve yine 100 Salavât-ı Şerîfe ile "Hatm-i Hâcegân" tamamlanır.

Risâlenin "Hatm-i Hâcegân" tarifinin yapıldığı bu bölümünden sonra Hatm-i Hâcegân sonunda okunacak duaya yer verilmiştir.⁵¹ Duada Hatm-i Hâcegân sevabının ulaştırılması talep edilenlerin isimleri sıralanır ve devletin devamı, müslümanlar arasına tefrika girmemesi, günahların affedilmesi için dua edilir. Duanın ardından biri Hâlid-i Bağdâdî tara-

46 Fuhûlî, *Âdâb*, 14.

47 Risâlede bu kişilerin "men'-i vird" ile cezalandırıldıkları geçmektedir. Fuhûlî, *Âdâb*, 13.

48 Muhammed b. Abdullâh Hânî, *Behcetü's-Seniyye-Nakşibendî Âdâbı*, haz. Sirâceddin Önlüer (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2011), 188-189.

49 Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, nşr: Heyet (Cem'iyyetü'l-Meknez, 1431/2010), 6/1545.

50 Fuhûlî, *Âdâb*, 20-21.

51 Fuhûlî, *Âdâb*, 22-24.

findan tertip edilmiş iki Nakşibendî silsilesine yer verilir.⁵²

Silsilelerin ardından, günün çeşitli zamanlarında, çeşitli sayılarda okunması faziletli olduğu Bağdat hulefâsından İsmâil Şîrvânî (ö. 1270/1853) vâsıtasıyla Hâlid-i Bağdâdî tarafından tavsiye edilmiş salavât-ı şerîfeler yer alır ki bu salavatlardan biri “Seyyid-i Salavât” olarak isimlendirilir.⁵³

Müellif risâleyi tamamlarken, risâlenin ihtivâ ettiği hususları sıralamış ve risâleyi günahlarının affına vesîle ve tarikat erbabına bir hediye olması maksadıyla kaleme aldığını belirtmiştir. Edebe riâyet ederek gerçekleştirilen zikir meclislerinin edebe riâyet edilmeksizin gerçekleştirilen zikir meclislerinden 10 hatta 100 derece sevaplı olduğunu kaydetmiş ve nasıl itikadî tashih için akaid risâlelerine mürâcaat ediliyorsa, “tezkiye-i ahlâk” konusunda da bu risâleye mürâcaat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Risâlenin kusur ve hataları için özür beyânında bulunduktan sonra tespit edilen hataların düzeltilmesini istemiştir. Son olarak kendisi, anne-babası ve kardeşi el-Hâc Hasbî Efendi için dua talebinde bulunmuştur. Ayrıca risâleyi İstanbul’da bulunan el-Hâc Abdulfettâh Efendi’nin (Abdulfettâh el-Akrî) “inâyet”i ile tamamladığını belirtmiştir.⁵⁴

3.2. Risâlenin Kaynakları

Risâlenin özellikle râbîta konusu incelenirken, râbîta ile ilgili Kur’ân⁵⁵ ve Sünnet’ten⁵⁶ deliller getirmesinin yanısıra, bilhassa Hâlid-i Bağdâdî’nin *Râbîta* risâlesi⁵⁷ bağlamında, Hâlid-i Bağdâdî’nin râbîta kavramını açıklanırken başvurduğu delillere yer veriyor oluşu risâlenin öne-

52 Fuhûlî, *Âdâb*, 25-27.

53 Fuhûlî, *Âdâb*, 28-30.

54 Fuhûlî, *Âdâb*, 30-31.

55 Risâlede râbîtanın sıhhatine Kur’ân’dan delil, *اللَّهُ فَابْتَغُونِ اللَّهَ فَابْتَغُونِي يُحِبُّكُمْ اللَّهُ* (Âl-i İmrân 3/31) [De ki: “Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin] âyetidir. Fuhûlî, *Âdâb*, 14.

56 Risâlede râbîtanın Sünnet’ten delili olarak Hz. Ebû Bekir’in Hz. Peygamber’e gelerek “Yâ Rasûlullâh! Her yerde hatta helâda bile senin rûhâniyetin benden ayrılmıyor, bundan hayâ ediyorum!” diyerek hâlidinden şikâyet etmesidir. Bu metnin kaynağı olarak Hâlid-i Bağdâdî’nin *Hâlidîyye Risâlesi* gösterilmektedir. Hânî, *Behcetü's-Seniyye*, haz. Siraceddin Önlüer, 194, dpnt: 306.

57 Risâlede *Râbîta Risâlesi* olarak geçen eser, Hâlid-i Bağdâdî’nin *Risâle fi isbâtî'r-râbîta* isimli eserdir. Hamid Algar, “Hâlid-i Bağdâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/285.

mini arttırmaktadır.

Risâlede, Ubeydullâh Ahrâr (ö. 895/1490) ve Abdullâh Semerkandî⁵⁸'nin râbitanın sıhhatine delil olarak gösterdikleri, Tevbe Sûresi يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ “Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğrularla beraber olun.”⁵⁹ âyetindeki “sâdıklarla beraber olun” ifâdesini Hâlid-i Bağdâdî’nin de, onların izinden giderek, râbitanın sıhhatine delil olarak kabul ettiği bilgisi yer almaktadır.⁶⁰ Ubeydullâh Ahrâr, âyeti açıklarken, “sâdıklarla beraber olma”nın iki mânâsı bulunduğunu, birincisinin sâdıklarla cismânî anlamda bir arada olmak olduğunu; ikincisinin de mânâ bakımından beraber olmak, onlara gönül verip, onların üstünlüğünü kabul edip, onların izlerinden gitmek olduğunu söyler. Birinci birliktelikte yalnız cisim varken, ikinci birliktelikte hem cisim hem ruh, hem madde hem mânâ bulunmaktadır.⁶¹ Yine Yûsuf Sûresi’nin 24. âyetinin de تَوَلَّىٰ أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ “Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı”⁶² râbitaya delil olarak kabul edildiği belirtilmektedir.⁶³

Risâle hakkında Hâlid-i Bağdâdî’nin *Râbita* risâlesinin kaynakçasını vermiştir diyebiliriz. Nakşibendiyye tarikatı âdâbına dair çeşitli risâlelerde bu kaynaklara ilaveler olduğunu görmekteyiz.⁶⁴ Ayrıca âdâb risâlelerinde bu eser isim ve yazar künyeleri genellikle kısaltılmış ve popüler olmuş hâliyle yer almakta, bu durum da isimlerin anlaşılması hususunda karışıklığa sebebiyet vermektedir. Biz de çalışmamız çerçevesinde bu kaynakların ve müelliflerinin tam isim ve künyelerini vermeye ve eserlerden ulaşabildiklerimizde verilen bilgileri tespit etmeye çalıştık. Risâlede sözkonusu kaynaklar şu şekilde sıralanmıştır:

1) Bâbertî olarak bilinen tanınmış fıkıh âlimi Ekmelüddîn Muham-

58 Risâlede Abdullâh es-Semerkandî olarak geçen bu ismin Ubeydullâh Ahrâr’ın halifelerinden Muhammed Kâdî es-Semerkandî (ö. 921/1515) olabileceği üzerinde durmaktayız.

59 *Kur’ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli*, haz. Harettin Karaman, Ali Özek v.dğr. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), et-Tevbe 9/119.

60 Fuhûlî, *Âdâb*, 16.

61 Fahreddîn Ali Safî, *Reşehât-Can Damlaları*, haz. Necip Fâzıl Kısakürek (İstanbul: Eser Kitabevi, 1971), 273.

62 Yûsuf 12/24.

63 Fuhûlî, *Âdâb*, 16.

64 Bkz: es-Seyyid Abdülhakîm Arvasî, *Râbita-i Şerîfe*, haz. Necip Fazıl Kısakürek (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1976), 25-40.

med b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî er-Rûmî el-Mısırî'ye (ö. 786/1384) ait *Tuhfetü'l-ibrâr fî şerhi Meşâriki'l-envâr fi'l-cem' beyne's-Sahîhayn* isimli şerhi;

2) Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed el-Hasenî el-Hamevî el-Mısırî (ö. 1098/1687) tarafından tasnif edilmiş *Nefehâtü'l-kurb ve'l-ittisâl bi-isbâti't-tasarruf li-evliyâ'llâhi ve'l-kerâmeti ba'de'l-intikâl* olarak başlıklandırılmış *Nefahâtü'l-üns* eseri;⁶⁵

3) Gazâlî'nin *İhyâu ulûmi'd-dîn* eseri ve eserin "Namazın Bâtınî Şartları" bölümünde, teşehhüd esnâsında Hz. Peygamber'in mübarek şahsını kalpte hazır bulundurma tavsiyesi;⁶⁶

4) İbn Hacer el-Heytemî'nin, Ahmed b. Ömer b. Abdirrahman el-Yemenî (ö. 930/1523)'nin *el-'Ubâbu'l-Muhît bi Mu'zami Nusûsi Şâfiyyi ve'l-Eshâb* adlı eserine yaptığı *el-Î'âb fî Şerhi'l-'Ubâb* isimli şerh;⁶⁷

5) Şihâbüddîn es-Sühreverdî'nin (ö. 632/1234) *'Avârîfü'l-ma'ârîf* ve eserin "Namazın Keyfiyeti ve Evsâfi" bölümünde namaz esnâsında Hz. Peygamber'i kalbiyle gözünün önüne getirip canlandırarak O'na salât u selâm getirme tavsiyesi;⁶⁸

6) Celâleddîn Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *Tenvîrü'l-halak fî imkâni rü'yeti'n-nebî ve'l-melek*⁶⁹ adlı eserinde yer alan İbn Abbâs'ın Efendimiz'in eşlerinden birinin verdiği aynaya baktığında kendi yüzünün kaybolup Efendimiz'in yüzünü görmüş olduğunu beyân ettiği rivâyetine de yer veren İbn Hacer el-Heytemî'nin (ö. 974/1567) *Eşrefü'l-vesâ'il ilâ fehmi's-Şemâ'il* adlı *Şemâil-i Şerîf* şerhi eseri;⁷⁰

65 Mustafa Sinanoğlu, "Hâmevî, Ahmed b. Muhammed", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/457.

66 İmâm Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-dîn*, haz. Mehmet Müftüoğlu, Fikri Yavuz (İstanbul: Akit Gazetesi Yayınları, 1997), 1/426.

67 Hacı Halife Mustafa b. Abdullah Katib Çelebi, *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakati'l-fuhûl* (İstanbul: IRCICA, 2010), 1/118-230.

68 Şihâbüddîn Sühreverdî, *'Avârîfü'l-Ma'ârîf*, haz. Hasan Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz (İstanbul: Erkam Yayınları, 1989), 393.

69 Adı geçen risâle Celâleddîn Suyûtî'nin *el-Hâvî li'l-fetâvâ* eseri içerisinde yer almaktadır. Celâleddîn Abdurrahman bin Ebûbekr bin Muhammed es-Suyûtî, *el-Hâvî li'l-fetâvâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983/1403), 2/255-269.

70 Ebü'l-Abbâs Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer el-Heytemî, *Eşrefü'l-mesail ilâ fehmi's-Şemâil*, thk. Ebü'l-Fevâris Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1998/1419), s. 596-597.

7) Celâleddîn Suyûtî'nin *el-Hâvî li'l-fetâvâ* eserinin "Kitâbu'l-mün-celî Tetavvuru'l-velî" bölümü;

8) Ebü'l-Mevâhib Abdülvehhâb b. Ahmed b. Alî eş-Şa'rânî el-Mıs-rî'nin (ö. 973/1565) *en-Nefehâtü'l-kudsiyye fî beyâni kavâ'idi's-sûfiyye* eseri;

9) Şemsüddîn Muhammed b. Ömer b. Ahmed Sefîrî el-Halebî eş-Şâ-fiî'nin (ö. 956/1549) *el-Mecâlisü'l-va'ziyye fî şerhi ehâdîsi hayri'l-beriyye min Sahîhi'l-İmâmi'l-Buhârî* isimli *Buhârî Şerhi*;

10) es-Seyyid eş-Şerîf el-Cürcânî el-Hanefî'nin (ö. 816/1413) *Şer-hu'l-Mevâkıf⁷¹ ve Hâşiye alâ Metâli'i'l-enzâr şerhi Tavâli'i'l-envâr* eserleri;

11) Nakşibendiyye'nin Ahrâriyye kolunun Tâciyye şubesinin ku-rucusu Tâcüddîn b. Zekeriyâ b. Sultân el-Abşemî el-Ümevî el-Osmânî el-Hindî en-Nakşibendî'ye (ö. 1050/1640) ait ve *Tâciyye Risâlesi* olarak bilinen, Abdülganî Nablusî'nin *Miftâhu'l-maiyye fî tarîki'n-Nakşibendiyye* adıyla şerhettiği, Osman Bahrî b. Muhammed Emîn tarafından Türkçe'ye çevrilen *Nefhatü'l-ilâhiyye fî tarîkati'n-Nakşibendiyye-Vâridâtu Şeyh Tâ-ceddîn* isimli risâle;⁷²

12) Ebû'n-Necîb Sühreverdî'nin (ö. 563/1168) *Âdâbu'l-mürîdîn* isimli eseri ve Abdülkâdir Geylânî'nin (ö. 561/1165-66) bu eserden istifâde ettiğini beyânı;

13) İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye'nin (ö. 751/1350) *Kitâbu'r-rûh* isim-li eserinde ruhların selâm alıp verdikleri bahsi;⁷³

14) Ziyâüddîn Ebü'l-Mevedde Halîl b. İshâk b. Mûsâ el-Cündî'nin (ö. 776/1374?) Mâlikî fihhına dâir eseri *Muhtasar'*ı olarak sıralanabilir.

Sıraladığımız bu eserler hâricinde eserlerde serdedilen görüşleri destekleyen isimler de bulunmaktadır.⁷⁴

71 Seyyid Şerîf Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, çev. Ömer Türker (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2015), 3/704-718.

72 Reşat Öngören, "Tâceddîn bin Zekeriyâ", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39: 342-343.

73 İbnü'l-Kayyım el-Cevziyye, *Kitâbu'r-rûh*, çev. Şaban Haklı (İstanbul: İz Yayıncılık, 1993), 11-26.

74 Fuhûlî, *Âdâb*, 16-19.

Sonuç

Âdâb eserleri literatürde önemli bir sayı oluşturmaktadır. Tarikat usûlü, dervişlik usûlü gibi birçok konuda bilgiler ihtivâ eden bu eserler, farklı tarikatların işleyişleri hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar. Aynı zamanda çeşitli dönemlerde tarikat içerisinde faaliyet gösteren kişilerin tespiti, tarikatın faaliyet sahalarına dair bilgilere ulaşma açısından âdâb eserlerinin tasavvuf tarihi açısından önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmamıza konu olan, XIX. yüzyıl âlimlerinden Karamollazâde Şeyh Abdülhamîd Fuhûlî'ye ait *Âdâbuz'z-zâkirîn Necâtü's-sâlikîn* isimli Türkçe risâle bu bağlamda hem Nakşibendî âdâb ve usulüyle ilgili bilgileri, hem de tarikat içerisinde önde gelen isimlerle ilgili bilgileri ihtivâ etmektedir.

Risâlenin incelenmesi neticesinde, risâle sonunda verilen silsilede Şeyh Abdülhamîd Fuhûlî'nin Abdullâh Mekkî'nin dervişlerinden olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu silsile bize Abdülhamîd Fuhûlî'nin mürşidinin, Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden olan ve Hâlidîliğin Anadolu'da yayılmasını sağlayan Abdullâh Mekkî olabileceğini düşündürmüştür. Gerek risâlede verilen bilgiler, gerekse tarihî verilerin uyuşması böyle bir ihtimali kuvvetlendiriyor olsa da bu teyide muhtaç bir bilgidir. Ayrıca risâlenin sonunda verilen silsileden de Abdullâh Mekkî'nin, Trabzonlu Kutubzâde âilesine mensup olduğu anlaşılmaktadır.

Abdülhamîd Fuhûlî, risâle sonunda risâlenin tamamlanması aşamasında Abdülfettâh el-Akrî'nin himmetinden bahseder. Bu bilgi, Hâlid-i Bağdâdî'nin halifelerinden ve Nakşibendiyye'nin Hâlidîyye kolunun İstanbul'daki en önemli temsilcilerinden olan Abdülfettâh el-Akrî ile Abdülhamîd Fuhûlî'nin irtibatına işaret etmektedir. Hem bu bilgi, hem de risâle içerisinde yer alan takrîz mâhiyetindeki şiir, yine hayatı hakkında yeterli bilgi bulunmayan ve hayatının tamamını Antep'te geçirdiği bilgisi yer alan Fuhûlî'nin hayatının belli bir döneminde İstanbul'da bulunduğunu ve İstanbul'da etrafında bir talebe topluluğu yer aldığını haber vermektedir. İhtivâ ettiği bu bilgiler yönüyle risâle tasavvuf tarihi açısından tamamlayıcı bilgiler barındırmaktadır diyebiliriz.

Nakşibendî âdâb ve usûlü açısından risâlenin ihtivâ ettiği bilgiler üç temel kavram çerçevesinde incelenmektedir. Bu kavramlar: zikir, şeyh ve râbitadır. Bu kavramlar çerçevesinde tarikatın işleyişi hakkında aktarılanlar Kitap ve Sünnet ve diğer Nakşî âdâb eserleri ve Nakşî büyüklerinin

söylemleri ile bütünlük arz etmektedir. Bilhassa Hâlid-i Bağdâdî'nin *Risâle fî isbâti'r-râbita* isimli risâlesi râbita konusu işlenirken temel kaynak olarak görülmekte ve *Râbita* risâlesinde Hâlid-i Bağdâdî'nin referans olarak gösterdiği kaynakların dökümü verilmektedir. *Âdâbu'z-zâkirîn*, Nakşibendî tarikatı zikir usulü hakkında da bilgiler vermektedir. "Hatm-i Hâcegân" olarak isimlendirilen Nakşî zikir merâsimi ve duâsı risâlede ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Âdâbu'z-zâkirîn'e ait Mehmet Şevket Eygi Kütüphânesi'nde kayıtlı nüsha ve Atatürk Kitaplığı'nda tespit ettiğimiz 3 yazma nüsha ile karşılaştırıldığında çalışmamıza konu ettiğimiz nüshada birtakım ilaveler olduğu göze çarpmaktadır. Risâlede Bağdat hulefâsından Şeyh İsmâil Efendi olarak zikredilen ve İsmâil Şirvânî'ye ait olduğunu düşündüğümüz salavât metinlerine yer verilmektedir.

Sonuç olarak gerek tahlilini yaptığımız, gerek günümüz harflerine aktarımını gerçekleştirdiğimiz risâlenin bilhassa tasavvuf tarihine dair ihtivâ ettiği bilgiler hem de Nakşî usûl ve âdâbı ve bu işleyişin kaynakları husûsunda ihtivâ ettiği bilgiler açısından değerlendirildiğinde literatürde önemli bir yere oturduğunu söylememiz mümkündür.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr: Heyet. Cem'iyetü'l-Meknez, 1431/2010.

Aclûnî, Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed. *Keşfü'l-hafâ*. neşr: Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî. 2. Lübnan: Dârü'l-Kütüb el-İlmiyye, 3. Basım, 2009.

Algar, Hamid. "Hâlid-i Bağdâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 15/283-285. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Arpaguş, Sâfi - Baydar, Kübra Betül. "Tasavvuf Âdâb ve Erkân Risâleleri". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 15/30 (2017), 285-315.

Arvasî, es-Seyyid Abdülhakîm. *Râbîta-i Şerîfe*. Haz. Necip Fazıl Kısakürek. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 1976.

Ayverdi, İlhan. *Misâlli Büyük Türkçe Sözlük*. Haz. Ahmet Topaloğlu, Hayri Bilecik, Mustafa Tahralı. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 3. Baskı, 2016.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*. haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen. 1. Cilt. İstanbul: Meral Yayınları, ts.

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 5. Basım, 2009.

Cürcânî, Seyyid Şerîf. *Şerhu'l-Mevâkif*. çev. Ömer Türker. 3. Cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Basım, 2015.

Çağrı, Mustafa. "Edeb". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 10/412-414. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Çelik, İsa. "Tasavvuf Terminolojisinde Letâif-i Ruhaniyye". *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 9/2 (2009), 83-116.

Ekici, Cevat. "Eynesil'de Bir Hâlidî Şeyhi". *Geçmişten Günümüze Giresun'da Dinî ve Kültürel Hayat Sempozyumu Bildirileri*. ed: Mehmet Fatsa 502-516. İstanbul:, b.y., ts.

Heytemî, Ebü'l-Abbas Şehâbeddîn Ahmed İbn Hacer. *Eşrefü'l-mesail ila fehmi's-şemail*. thk. Ebü'l-Fevâris Ahmed b. Ferîd el-Mezîdî. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998/1419.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli. Haz. Hayrettin Karaman, Ali Özek..vd. Ankara:

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. Basım, 2000.

Suyûtî, Celâleddîn Abdurrahman bin Ebûbekr bin Muhammed. *el-Hâvî li'l-fetâvâ*. 2. Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1983/1403.

Fahreddin Ali Safî. *Reşehât-Can Damlaları*. Haz. Necip Fâzıl Kısakürek. İstanbul: Eser Kitabevi, 1971.

Fuhûlî, Abdülhamîd. *Âdâbu'z-zâkirîn ve Necâtü's-sâlikîn*. Müst: Abdülfettâh el-Hâlidî en-Nakşibendî. İstanbul: İSAM Kütüphânesi Risâleler Veri Tabanı, 1-16.

Goloğlu, Mahmut. *Trabzon Tarihi-Fetihten Kurtuluşa Kadar*. Haz. Veysel Usta, Ayşe Goloğlu Soyer. Trabzon: Serander Yayınları, 2013.

Gündüz, İrfan. *Gümüşhânevî Ahmed Ziyâeddîn-Hayâtı, Eserleri, Tarîkat Anlayışı ve Hâlidîyye Tarîkatı*. İstanbul: Seha Neşriyat, ts.

Hânî, Muhammed b. Abdullâh. *Behcetü's-seniyye-Nakşibendî Âdâbı*. haz. Sirâceddin Önlüer. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2011.

İmâm Gazâlî. *İhyâ'u ulûmi'd-dîn*. haz. Mehmet Müftüoğlu, Fikri Yavuz. İstanbul: Akit Gazetesi Yayınları, 1997.

Kâtib Çelebi, Hacı Halîfe Mustafa b. Abdullah. *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakati'l-fuhûl*. 1. Cilt, İstanbul: IRCICA, 2010.

Mevsûatü'l-hadîsi'sherîf el-Kütübü's-sitte: Sahîhu'l-Buhârî, Sahîhu'l-Müslim, Sünenü Ebû Dâvûd, Câmiu't-Tirmizî, Sünenü'n-Nesâî, Sünenü İbn Mâce, Riyâd: Dârü's-selâm, 4. Basım, 2000.

Muslu, Ramazan. "Ebû Saîd Muhammed Hâdimî ve Nakşibendîlik Risâlesi'nin Tahlili". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2001), 197-220.

Öksüz, Melek. "Trabzon'da Meşveret" Gazetesine Göre Donanma-yı Osmânî Muâvenet-i Milliye Cemiyeti Trabzon Şubesi ve Faaliyetleri-II". *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 10/20 (2016), 173-224. DOI: <http://dx.doi.org/10.18220/kid.57041>

Öksüz, Melek. *1746-1789 Tarihleri Arasında Trabzon'da Sosyal ve Ekonomik Hayat*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2001.

Öngören, Reşat. "Tâceddîn bin Zekeriyâ". *Türkiye Diyanet Vakfı An-*

siklopedisi. 39/342-343. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Pakalın, Mehmet Zeki. "Edeb", *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 Cilt. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.

Serrrâc, Ebû Nasr. *el-Lümâ*. haz. Hasan Kâmil Yılmaz. İstanbul: Erkam Yayınları, 2012.

Sinanoğlu, Mustafa. "Hâmevî, Ahmed b. Muhammed". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 15/456-457. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Sühreverdî, Şihâbüddîn. '*Avârîfü'l-Ma'ârîf*'. haz. Hasan Kâmil Yılmaz-İrfan Gündüz. İstanbul: Erkam Yayınları, 1989.

Şimşek, Halil İbrahim. *Halil Hamdi Dağıstânî: Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*. Ankara: Nasihat Yayınları, 2015.

Uludağ, Süleyman. "Hâlidîyye". *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. 25/296-299. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Yılmaz, Hasan Kâmil. *300 Soruda Tasavvufî Hayat*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2010.

Yılmaz, Hasan Kâmil. *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.

Ek-1: Risâle Metni

Âdâbu'z-Zâkirîn Necâtu's-Sâlikîn

الحمد لله الذي علم عباده طرق الهدى والصلاة والسلام على من كشف به الدجا وعلى آله واصحابه الذين فازوا بمعاونة البر والتقوى وبعد؛ وقد وقفت على هذه الرسالة الشريفة باجماعها ووجدتها على طبق الواقع والمرام فله در المؤلف المتوغل بالطريقة العلية النقشبندية والمشتغل بالكتب والرسائل الصوفية عن زمن الطفولية بالجد والهمم الصافية اخينا في الله الشيخ الحاج عبد الحميد عامله الله تعالى بتجلياته الاسماء الشريفة خصوصا باسمه المجيد وانا الفقير خادم الفقراء عبد الفتاح الخالدي النقشبدي.

[Hamdele, salvele... Bu risâle-i şerîfenin tamamına vâkıf oldum. Ve onu vâkıya ve merâma uygun buldum. Muhakkak ki müellifi, Nakşibendî-i aliyye tarîkatında derinleşmiş ve çocukluğundan itibaren tasavvuffi risâle ve kitaplarla ciddiyetle ve hâlis ihtimamlarla meşgul olan, Hak yolunda kardeşimiz, el-Hâc Abdülhamîd'dir. (Allah ona esmâ-i şerîfelerinin tecellileriyle, özellikle "Mecîd" ismi ile, muâmele buyursun) Ben, el-fakîr, muhtaçların hizmetkârı Abdülfetâh el-Hâlidî en-Nakşibendî.]

İşbu risâle derûnunda zîkr u beyân olanlar; âdâbu'z-zâkirîn, râbıta-i şerîfe, ağılâk-ı ebvâb, hâtm-i hâceler ve du'âsi, silsile-i şerîfe, şalavât-ı şerîfeler, şehâdetnâme-i şerîfe.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى فتح على اوليائه ابواب التوفيق بمداومة الذكرو التوحيد و اكرم على اصفيائه با نور المراقبة سبل التوسل و التمجيد و الصلاة و السلام على سيدنا محمد الذى توسل به به الاولون و الاخرون و على آله و اصحابه اللذينهم كانوا لا علاء الدين على البلاء الصابرين با الشاكرين اما بعد رزقنا الله تعالى و اياكم بعلم العارفين و آداب الصوفيين و سقانا من كأس العاشقين و اقداح الواصلين بحرمة النبيين آمين.

İmdi ma'lûm ola ki, Allâh tebâreke ve teâlâ hazretlerinin rızâ-i şerîflerini taşîl niyet-i hasenesiyle tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye-i Hâlidîyye duhûlüne tâlîb ve râğıb olan zât evvelâ yed-i şahîh⁷⁵ üzere gelip, [3] şerîat-i muṭahhara ile 'âmil ve ahlâk-ı hamîde-i Muştafaviyye ile kâmil olan bir şeyhden inâbe eyleye. Zîrâ, tevfikât-ı ilâhî ve inâyât-ı nâ-mütenâhiye nâil olan kimesne, encâm-ı kârı mülâhaza edip, وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ⁷⁶ "Ben insanları ve cinleri ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"⁷⁶ (ey li-ya'rifûn) âyet-i kerîmesinin delâlet-i bâhiresince, bu 'âlemde hilkat-

75 Yed-i şahîh oldur ki, gerek mürşid-i kâmil, gerek kıim-i maqâmı, icâzet verdikleri hulefâ ola. Yâhud bu hulefâdan hâlifeye naşib etmesine müşârûn-ileyhumâ taraflarından me'zûn olan hâlifenin hâlifesi ola. Ve illâ bunların gayriden inâbe ederse, inâbesi şahîh olmayıp, ehl-i tarîkatden ma'dûd olmaz.

76 ez-Zâriyât 51/56.

den murâd ne idüğünü fehm ü idrâk ederek, من عرف نفسه وقد عرف ربه [Kendini bilen Rabbini bilir]⁷⁷ hadîs-i şerîfi mışdâkınca, taḥşîl-i 'ilm ü 'irfânla ḥayât-i ebedî ve bekâ-i sermedîye mâlik olmak murâd eyledikte, çâre ve ṭarîkı budur ki, evşâf-ı mezkûre üzere muṭaşıf şeyḥden sâlik-i ṭarîkat olup, kâffe-i meşâyıḥ-ı müstakîminin ḫulûbunu ḫalb-i vâḥid gibi bilip, inkisâr-ı ḫulûbuna dâir bâis olan ef'âl ve aḫvâlden ziyâdesiyle ḥazer üzere olup, ve nefs-i emmâre mücâhede ve lezâizine muḥâlefet ve ṭarîkat-i 'aliyyenin âdâb ve şurûṭuna ri'âyet-i istikâmet (etmekle)⁷⁸ ḥâsıl olur, yoḫsa inâbe eden kimesne aḡrâz-ı nefs-i emmâresini icrâ emeliyle kıyâfet ve lisânını uydurup, envâ'-ı ḥîle ve riyâ ile ṭarîkatın bi-kemâlihî 'ilm ü esrârına vâḫıf olmayan kesânı aldatıp, ve 'âkıbet-i ḫüsrâniyyetine bâ'is olan aḫlâḫ-ı zemîme ve ef'âl-i leimelerde bulunmaḫla ḥâsıl olmaz. Yâḫûd, ṭarîkat-i 'aliyyeye dâḫil olmayıp da ḫod-be-ḫod zıkr [4] u tevḫîde iştiğâl ve kütüb ve resâilde olan 'ilm-i kâl ile daḫi murâd-ı mezkûr ḫuşûl-pezîr olamaz.

İmâm Deylemî Ḥazretleri, taḫşîḥ ettiği üzere ḥadîs-i şerîfde, الشيخ في [Şeyh, topluluğunda, ümmetindeki nebî gibidir.] vârid olup ve Ebû Yezîd Bisṭâmî (ḫaddesallâhu sırrahû's-sâmî) Ḥazretleri من لا شيخ له فشيخه [Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır] ve seyyidü't-tâife Cüneyd-i Bağdâdî (kuddise sırrahû'l-azîz) Ḥazretleri من لم يكن له استاذ فاستاذه شيطان [Kim kendisine bir üstâd edinmezse, üstâdi şeytan olur] buyurmuşlardır.

Ve ba'dehû, inâbe eden zât-ı sûtûde-şifât, ṭarîkat-i 'aliyyeye dâḫil ve teveccüh-i seniyyeye nâil olduktan sonra, ta'lîm ve telkîn olunduğu ezkâr-ı şerîfesini edâ etmek murâd eylediğinde âdâb ve erkânı budur ki; ḫâlî bir mekânda, ḫibleye ḫarşı, ṭahâret-i kâmile ile 'aks-i teverrük⁷⁹ üzere zillet ve ḫakâretle oturup gözlerini ḫapayıp mümkün olduğu miḫdârı derûnunu mâsivâya ta'alluḫdan ḫâlî kılıp, cemî'-i ḫavâssıyla, yani ḫavâss-ı zâhirî ve ḫavâss-ı bâṭınîleriyle, maḫarr-ı nûr u imân ve menba'-ı muḫabbet-i mülkü'l-Mennân olan, şol memenin altında çam ağacı ḫozası şeklinde, tepesi yukarı ṭoḫru ḫalḫolonmuş, laḫm-ı şanavberiyyü's-şekl olan ḫalbi üzerine müteveccih olup, nefsinin a'mâl-i şâlihâtta ḫâlî ve cürm ve günâh ile

77 Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, tahkik: Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî (Lübnan: Dârü'l-Kütüb el-İlmiyye, 2009), 2/234, (hadis no: 2532). (h.n.).

78 İlâveten yazılmış. (h.n.).

79 'Aks-i teverrük oldur ki, sağ uyluğunu yere koyup, iki ayaklarını şol tarafından çıkarıp ve şol ayağını sağ ayağı üzere ḫoya. Zirâ işbu hey'et üzere oturmaḫda râḫatlık olmaḫla ḫalbe mülâyemet ve vüs'at ḫâsıl olur. Ama yorulduğu ḫâlde ne vecihle râḫat ederse öylece otura.

mâlî ve haqq-ı 'ubûdunu edâdan 'âciz ve kâsır görüp, [5] ve cenâb-ı Haqq'ı kemâl-i 'azamet ve mahebûbiyyetle her bir sırrına nâzır olduğunu gözünün önünde görür gibi bilip, cem'iyet-i tâm ile İsm-i Celâl'in medlûl ve müsemması olan vâcibü'l-vücûd hazretlerini bilâ-keyf velâ-misâl olarak⁸⁰ iki üç dakika miqdârı huzûr-ı kalb ile mülâhaza ede ki, buna "vuquf-ı kalbî"⁸¹ derler.

Ba'dehû, kulak işitecek miqdârı havf-ı Bârîyle beş ya onbeş veyâhud yirmibeş kere "Estağfurullâh, Estağfurullâh" deyip, bir Fâtiha-i şerîfe ve üç İhlâş-ı şerîf okuyup, hâsıl olan sevâbın misli miqdârını tarîkat-ı 'aliyyemizin imâmı olan, menşe-i füyûzât-ı rabbânî ve menba'-ı fütûhât-ı samedânî ve devâ-i dâ'-i fuâd, ve iksîr-i neyyil-i murâd, feryâd-res-i dermândgân, hayât-bahş-ı dil-i murâd-gân, hâce-i büzürgvâr Şâh-ı Naşîbend Bahâeddin Muhammed el-Üveys el-Buhârî (kuddise sırrahû) hazretleriyle mürşidimiz kuţbu'l-irşâd olan yekke-tâz-ı meydân-ı beka ba'de'l-fenâ, zî'l-cenâheyn Mevlânâ Ziyâeddin eş-Şeyh [6] Muhammed el-Ĥâlîdî el-Bağdâdî el-Osmânî⁸² (kuddise sırrahû) hazretlerinin ervâh-ı mübârekelerineediye eyleye.

Ba'dehû, bu nefes benim âhîr nefesim ola hülyâsiyla, mevtin ve gaslin ve kabrin ve haşrin hâllerini nefsinde tezekkür eyleye. Ve bu tezekkür, kalbin huşû ve rikâkine medâr-ı küllîdir. Ve âsâr-ı şahîhdendir ki; *كن في الدنيا كأنك غريب أو عابر سبيل و عد نفسك من اهل القبور* [Dünyada bir garib ya da yolcu gibi ol, kendini kabirdekilerle bir say.]⁸³ Yani ey mü'min-i muvahhid, dünyâda garîb ve bî-kes gibi, veyâhûd yolcu gibi ol ve nefsini ehl-i kubûrdan 'addeyle. İmdi her uşûl, mişkât-ı nübüvvetten ahzoldu. Yani, gibi tezekkür-i mevt dahî, bu hadîs ile sâbittir. Ba'dehû, birkaç dakika dahî bu hâl üzere ola. Ba'dehû, mürşidimiz Şeyh Ĥâlîd (kuddise sırrahû) Hazretleri'nin rûh-ı pür-fütûhların, mübârek cesed-i aşliyyesi şeklinde taḥayyül ve taşavvur edip, hizâne-i hayâline, iki kaşın arasına derler, bu hizâne-i hayâliyle, Hazret-i Mürşid'in hizâne-i hayâline nazar eyleyip, kalbiyle rûhâniyet-i⁸⁴ şerî-

80 Ya'nî Cenâb-ı Haqq'ın cihât-ı sitteden münezzeḥ olan zât-ı 'ulviyyesini, mâsivâdan bir şeye benzetmeden mü'tâla'a etmek demektir.

81 Bu vuquf-ı kalbîye, cemî'-i zamânda ve cemî'-i mekânda ve belki helâda, meh-mâ-emkân mülâzemet eyleye. Huşûşâ, ezkâr-ı şerîfesini edâ etmek murâd eyledikte, bi'l-cümle, tetimmesiyle me'a-tekmi'l edinceye değin, diğkat ve himmetini ziyâde eyleye.

82 Osman bin 'Affân (r.a.) Hazretleri'nin sülâle-i tâhirelerinden olduklarını taşrîhdir.

83 Buhârî, Rikâk, 3; Tirmizî, Zühd, 25; İbni Mâce, Zühd, 3. (h.n.).

84 Rûhâniyet; "râ"nın zammı ve "vâv"ın sükûnuyladır.

felerinden istimdâd⁸⁵ ve istifâza ederek, tâ ki şekl-i mezbûru qalbine idhâl [7] etmeğe sa'y u cehd eyleye. İşbu taḥayyulât ve taṣavvurâta erbâb-ı şûfiyye iştilâhlarında "râbîta" ta'bîr ederler.

Ṭarîkat-ı 'aliyyede, füyûzât-ı ilâhî ve aḥvâl-i nâ-mütenâhî, mürîdin qalbine in'ikâs ṭarîkiyle 'aks u cereyân eylediğinden, mürîd-i şâdık râbîta-ya ve şeyḥin ve sâir ehl-i ḥâlin meclislerine ve şoḥbetlerine mülâzemet ve müdâvemet eylese, bi-'inâyetullâh-ı teâlâ ve luṭfihî ḥîz-ı uḳûldan ḥâric fâide-i kesîreye nâil olur. Meselâ, أقل ما يكون سم [Zehrin en azı] kâtil olan ḥubb-ı dünyâsı mürşidin tiryâḳ-ı iltifâtlarıyla, muḥabbet-i zât-ı kuds-ı ilâhiyyeye tebdîl ve zulmât-ı gâfleti nûr-ı ḥuzûra taḥvîl eyleyip, zevḳ-i dâimîye nâil olur.

من كان في قلبه شك فليجرب لكن لا بنيت الامتحان بل بالإخلاص فإن الإخلاص شرط في النبوة لقبول الأعمال كما ورد في الحديث.

[Kalbinde şüphede olan kişi imtihan niyetiyle değil, bilakis ihlâs ile tecrübe edilir. Zira ihlâs, hadiste vârid olduğı üzere amellerin kabulü için şarttır.] İmdi, zıkrden ve sâir cemî'-i 'ibâdetlerden maṭlûb ve maḳşûd ancak rızâ-i celîle-i ilâhiyedir. Yoḥsa kerâmet ve sâir aḥvâl maṭlûb değildir. Ba'dehû, tafşîli sebekat [8] eden "vuḳûf-ı qalbî" ile bir miḳdâr meşḡul ola ve bu "vuḳûf-ı qalbî"den ayrılmayarak, dişlerini dişleri ve tûdağı tûdağı üzere koyup ve lisânını damağına yapıştırıp, nefesin ve lisânın medḫali olmayarak, hemen qalbiyle⁸⁶ "Allâh, Allâh" diye zikreyleye ki buna iştilâh-ı şûfiyyede "yâd-kerd" ta'bîr ederler. Ve zıkrin evvelinde bir kere, ve zıkrin esnâsında mâsivâ galebe ettikçe yine bir kere qalbiyle, yâḥûd sırîri olarak lisânıyla "İlâhî! Ente maḳşûdî ve rızâke maṭlûbî" [Ey Allâhim! Maksadım sensin ve senin rızânı istiyorum!] ki buna "bâz-geşt" derler. Ve

85 İstimdâd, yardım: Yardım talep etmeğe derler amma, istifâza oldur ki, râbîta ederken, ol esnâda yâḥûd ḥâlâ meşâyiḥ-i kirâm efendiler teveccüh ederken, ol esnâda qalbe aks ve ilḳâ olan bir ḥâletdir ki جذبة من جذبات الرحمن توازي عمل الثقلين ki eşḫâşın meşreb ü tâbî'ilerine göre kiminde baş u zevḳ ve kiminde ḫâḳ u bükâ, ḥâlât-ı sâireler daḫî zuḥûr eyley.

86 İşbu râbîta-ı şerife yâḥûd teveccüh-i 'aliyyeler vâsıtalarıyla qalbe gelen aḥvâle "feyz ü nisbet" ta'bîr ederler. Ve bu füyûzât ve nisbetin zuḥûr etmesine vâsîta-ı mezbûre ile Cenâb-ı Ḥakk'dan ricâ ve talep etmesine "istimdâd" derler. Ve bu ifâza ve istifâze olunan zevât gerek ḫay ve gerek meyyit olsun müsâvidirler. Ama terbiye etmek ḫuşûsu ḫay olan zâta maḫşûş gibidir. Gerçi selefde ender olarak rûḫâniyet cânibinden terbiye olmuş vâr ise de, ona kıyâs ba'zî nâ-ehilden "ben rûḫâniyet cânibinden terbiye oldum" diye dedikleri bu zamânda hemen da'vâ-yı ḫilâf ve lâf-ı güzâf denilse, şîḫḫate maḳrûn denilebilir.

Füyûzât-ı ilâhî ta'bîrinde, "feyz"ın "nehy"e muzâf olması, feyz ü nisbetin menşe-i ḫaḳîkatine i'tibâr ṭarîkiyledir.

dahî 'ale'd-devâm, gerek zikir esnâsında gerek hâric ahvâlinde be-her-ân 'alâ-ğadri'l-mağdûr-i başîret ve fikri qalbi üzerine nâzır ola ki, buna "ni-ğâh-dâşt" derler.⁸⁷

Ve tesbîh ile 'adede ri'âyet ede ki, buna "vuğûf-ı 'adedî" derler. İşte minvâl-i meşrûh üzere, bir gün-bir gecede eḳall-i mâ-yekûn beşbin kere zikir eyleye. Ama her ne kadar ziyâde eyleser, nûrun-'alâ-nûrdur. Sâdât-ı kirâm efendilerimiz buyurmuşlar ki, "İnsan bir sâ'atde beşyüz nefes içeri alıp ve beşyüz [9] nefes dahi taşra verir ki, bin nefes eder. Bu taḳdîrce, bir sâlik, yirmidört saat içinde, yirmi dörtbin ism-i zâta meşğûl olsa, yirmi dört sâ'at derûnunda, be-her nefesi zikir ile mürûr ve ḳâṭbe-i enânî hużûr-ı ma'allâh maḳâmına mazhariyetle bir nûr olmuş olur.

Ve ḥadîs-i şerîfde, قلب المؤمن عرش الله [Mü'minin kalbi, Allâh'ın arşıdır]⁸⁸ muḳtezâsınca, qalb-i haḳîḳî, nazargâh-ı Ḥazret-i 'Aḳdes'dir, ona pâs-bân ola. Kitâb-ı Reşehât 'Aynü'l-Ḥayât'da;

*Yâr be-her-dem sana nazar eyler
Seni gâfil görüp güzer eyler*

Ve qalb-i haḳîḳî, bilâ-keyfdir. Onun için "arşu'r-raḥmân" ta'bîr olunur. Ve Ḥaḳḳ Teâlâ Ḥazretlerinin nazarı her qalbin haḳîḳatinedir, şekli mezbûre deḡildir.⁸⁹ Nitekim Müslim ve İbn Mâce istihrâcleri ile Ebû Hu-reyre (raziyallâhu 'anh) Ḥazretleri'nden rivâyet ḥadîs-i şerîfde; ان الله لا ينظر الى صوركم و اموالكم و اما ينظر الى قلوبكم و اعمالكم [Allah sizin suretlerinize ve mallarınıza deḡil, sîretlerinize, kalplerinize ve amellerinize bakar]⁹⁰ buyurulmuşdur. Ve dahî ṭarîḳat-i 'aliyyenin âdâb ve şurûṭundandır ki, mürîd-i şâdiḳ ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at mezhebi üzere i'tikâdını taşhîh edip, [10] evâmîr-i 'aliyye-i

87 Ve hużûr-ı maallâh zikre meşğûl ola ki, buna "yâd-dâşt" derler.

88 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2/96, (hadis no: 1884). (h.n.).

89 Eḡer bir kerâmet ve sâir bir hâl zuhûr eyleser, bir şeyden 'adedip maḡrûr olmaya, ve eḡer hiçbir şey zuhûr etmezse, zuhûruna dahî muntazır olmaya. İki hâlde dahî şükrünü terk etmeye. Zirâ rızâ-yı Bârî ve vuşlat-ı ilâhîye keşf ü kerâmet ü idrâk ve sâir bir hâl şart deḡildir. Ancak maḳşûd ve maḳbûl olan evsaṭ hâl üzere 'ibâdet ü tâ'at ve ilâ-â-hiri'l-'ömr istiḳâmet ve Cenâb-ı Ḥaḳḳ'ın zât-ı ḳuds-i ilâhiyyesine şevḳ u muḡabbetini izdiyâda sa'y u ḡayret ve belki daha fevḳinde Ḥaḳḳ ile Ḥaḳḳ olmaḳ mertebesinde olup, taḳdîr ü kazâsına rızâ ve teslîmiyetten 'ibârettir. Kerâmet ve ahvâlin olup olmaması meşreb ve ṭabî'atın iḳtizâsındandır. Zirâ من الاستقامة افضل من الف كرامة در [İstikâmetin bir zeresi, yüz kerâmetten faziletlidir.] kelâm-ı ḥikmet-ittisâmî zîver-efzâ-yı mevḳî-i vürûd olmuştur.

90 Müslim, *Birr*, 32. (h.n.).

ilâhiyyeye imtisâl, ve mekr ü menâhîden ictinâb, ve bid'atlerden ihtirâz, ve münkerlerden inşirâf ü 'azîmetle 'amel ü hareket, ve ihvânıyla ülfet ü muhabbet, ve cemâ'at-i müslîmîne muvâzebet eyleye. Ve teveccüh-i tâm ve fikr-i tamâm ederek zîkr-i müdâm, ittibâ'-ı Sünnet-i Seyyidü'l-Enâm ('aleyhi's-şalâtu ve's-selâm) ve tevekkelü't-tâm fi-cemî'i'l-mehâmm, ve devâmü'l-vuğû' ve terk-i mâ-lâ-ya'nî ve şalât-ı işrâk ve şalât-ı duhâ ve şalât-i evvâbîn, şalât-i teheccüd, ve ihyâ-i mâ-beyne'l-'işâîn, ve ihyâ-i mâ-beyne't-ţulû'în, ve huzûr ve fikr ve'l-ikbâl ilâllâh ve'l-i-râz 'ammâ sivâllâh. 'Ubûdiyette dâim, istiķâmetle kâim, sâdât-ı kirâm efendilerimizin ervâh-ı şerîfelerinden istifâzaya mülâzım olmaktadır. *“Allah dilediğini dosdoğru yola iletir.”*⁹¹

Ve bi'l-iktişâr-ı âdâb-ı zîkr bunlardır ki, tertîb üzere zîkr olunur: 1. Vuķûf-ı kalbî; 2. İstîğfâr; 3. İstihkâr-ı nefis; 4. Fâtiha; 5. İhlâş; 6. Tezekkür-i mevt; [11] 7. Râbıta; 8. Yâd-kerd: Allâh'ı zikretmek; 9. Bâz-geşt: İlâhî! Ente maksûdî ve rızâke maţlûbî demek; 10. Nigâh-daşt: Başîreti kalbi üzere olmak; 11. Yâd-daşt: Huzûr-ı Hakk ile zikretmek; 12. Vuķûf-ı 'adedî: Zîkrin 'adedine⁹² ri'âyet etmek.

Ve daĥî zîkr-i kalbî istikrârından sonra, “Leţâif-i Hâmse” ta'lîm olunur ki, isimleri biri rûh, biri sırr, biri ĥaff, biri aĥfâ, biri nefis-i nâţıkadır. Laţîfe-i kalb ile bunlar 'âlem-i emirdendirler ve her bir laţîfenin nûru ayrıdır. Ba'zısı beyâza mâil ve ba'zısı yeşile mâil ve ba'zısı ĥamrete mâil ve ba'zısı sevâda mâildirler. Ve her bir laţîfenin fenâsı, ulû'l-'azm bir peygamber-i zî-şân efendilerimizin taĥt-ı kademine mazhardır. Ve meşġuliyet esnâsında laţîfelerin nûrların bir ânda zuhûr edip, omuzlarından yukarı bâlâya 'urûc eyledikte, nefy ü isbât ta'lîmine istihkâk olur. Emmâ işbu 'urûca şâĥibinin müşâhedesi olmak şart değildir. Va ba'zı sâlikte daĥî sa'y [12] u isti'dâdı muķtezâsı laţîfe-i kalb ile leţâif-i ĥamsenin ezkâr-ı cemî'-i cesediyle birleşirse, buna “Sulţânu'l-Ezkâr” ta'bîr olunur. Ve bu nefy ü isbâtı Ĥazret-i Ĥızır ('aleyhi's-selâm) ser-ĥalka-i Ĥâceġân Abdülĥâlîķ Ġüc-

91 el-Bakara, 2/142.

92 İşbu “Allâh” ismine İsm-i Zât ve İsm-i Celâl daĥî ta'bîr ederler. Sâir esmâ-i ilâhiyyenin küllîsinden e'azz ü eşrefdir. Ĥatta eimme-i Ĥanefiyye'den muķtedâmız olan İmâm-ı A'zam ve Hümâm-ı Eflĥam ĥazretleriyle erbâb-ı tarîķat-i 'aliyyeden 'ârifîn billâh ve vâşılîn-i âġâĥ efendilerimize “Ġürûĥ-ı ism-i a'zam budur. Zirâ Cenâb-ı Ĥüdâ, her bir enbiyâ-i 'izâm ve rusul-i kirâm efendilerimize birer esmâsıyla tecellî buyurup, pişrev-i kavâfil-i enbiyâ-i 'aliyye ve 'alâ-âlihî şalavâtu'l-evfâ efendimiz ĥazretlerine daĥî ism-i zâtıyla tecellî buyurduġu, ism-i a'zam olmasına delîl-i ĥavî ve sened-i celîdir.

düvânî (kuddise sırrahû) Hazretleri'ne ta'lim buyurmuşlardır. Ve bu nefy ü isbâtta hatarât-ı mâ-sivâda kılllet olup, ve muqaddime istiğrâk hâşıl olduktan sonra, murâkabeler ta'limine istiğkâkı olur ve bu esnâda, tehlîl-i lisânî ta'lim olunur ki, "kelime-i tevhid" demektir. Lisân ile sırrî olarak, yetmiş bin kere "Lâ ilâhe illâllâh" çekilmesine bir hatm denilir. Ve bunun hatmi ehl-i keşf beynlerinde Qur'ân-ı 'Azîmü's-şânın bir hatmine mu'âdildir. Ve dahî ezkâr-ı şerîfe üç nev' ta'bîr olunur: Biri, hafîdir ki, dem ü lisânın medhali olmayarak fakat kalbiyle olup, ne kendisi ve ne gayrîsi istimâ' eder. Ve biri sırrîdir ki, lisân ile olup, kendisi istimâ' eder, gayrîsi istimâ' etmez. Ve biri cehrîdir ki, hem [13] kendisi ve hem gayrîsi istimâ' eder. Nitekim âyet-i kerîme bu envâ'-ı selisi nâtiqtir. Ve bu mezkûrâtın mübâhasesi meşâyih ü ulemâdan ve erbâb-ı 'irfân beynlerinde mübâlağa ile kesrette ise de muhtaşarâne işbu şahîfeye kayd ü işâret olunmuştur.

Ve dahî ma'lûm-ı şerîf ve meczûm-ı laţîf ola ki, fenâfillâh maqâmına vâşıl olmayan meşâyihâ râbîta etmekte hatr-ı azîm der-kâr olarak mezâliku'l-aqdâmı mûcib olduğundan Hazret-i Hâlid-i Mevlânâ (kuddise sırrahû) Hazretleri ba'zî hulefâlarına hod-be-hod nefislerine râbîta ettirdiklerine vâkıf olduğda, men'-i belîğ ile men'-i vird buyurmuşlardır. Gerçi uşûl-i tarîkatce mürîd inâbe ettiği şeyhine râbîta etmek kâideden ise de, şeyh olan zât-ı şerîf, fenâfillâh maqâmına vâşıl olduğu bî-ğaraz olan zevât-ı kirâm taşdikleriyle derece-i tevâtüre reşîde olmayınca râbîtaya kesb-i istiğkâk edemez. Ammâ ba'zî velî nâkış olan zâta irşâd-ı nâs için icâzet verildiği hâlde kendisine râbîta olunmak mürîdin kalbine füyûzât-ı ilâhiyenin ilkâsına vesâir gûnâ terbiye ve terakkiisine delîl ü sebep olmaklığa aslâ mâni' değildir. Ancak mürîdin râbîtası evliyâ-i kümmelinden 'aşr u zamânına qarîb olan silsile-i tarîkat-ı 'aliyyemizden [14] veliyy-i kâmile emr ü ta'lim etmek evlâ olmağla işbu 'aşrımıza qarîb olup, ve hakkında "Veliyy-i kâmil" diye ehl ü erbâbı beynlerinde taşdik ü tevâtür bulan müşârün-ileyh Mevlânâ Şeyh Hâlidü'l-Bagdâdî en-Nakşibendî Hazretleri'ne emr ü ta'lim eyleye. Zira, müttefekun-'aleyhdir ki, Şeytân-ı racîm, veliyy-i kâmilin şûretine bi-tamâmihî temessül edemez. Faqat kendisini ol merkezde iddi'â eder amma veliyy-i nâkışın şûretine 'ayniyle teşahhuş ve temessüle kudreti olduğu müttefekun-'aleyhdir. Bu taqdirce, râbîta olunan şeyh-i nâkışın şûretine Şeytân-ı hannâs temessül edip, gerek râbîta-ı şerîfe esnâsında ve gerek hîn-i murâkabetesinde ve bi'l-huşûş 'âlem-i ma'nâsında envâ'-ı hîle ile sâliki envâ'-ı varçalara dûçâr u giriftâr edip, bilâ-şekk hüsrâniyetine bâis ola. Hakk Te'âlâ hazretleri, bi'l-cümle

ümme't-i İslâm'ı bid'at-i mezmûm ve müteşeyyiğ-i merkûmlardan müber-râ ve mu'arrâ eyleye. Âmîn-sümme-âmîn!

Ve bu râbîta-i şerîfenin sıhhati Kitâb u Sünnet ü kıyâs ile sabittir. Ammâ Kitâb ile delil, Âl-i 'İmrân Sûresi'nde اللَّهُ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ *“De ki: “Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin”*⁹³ âyet-i kerîmesidir. Zîrâ, ittibâ', metbû'un rü'yetini veyâhûd taḥayyülünü iktizâ eder. Eğer öyle olmasa, ittibâ' 'add olunmaz. Ve emmâ Sünnet ile delil, İmâm Buḥârî Ḥazretleri'nin zikrettikleri ve cümle Ebû'l-Bekr es-Şiddîk (raziyallâhu 'anh) Ḥazretleri bir gün [15] Ḥazret-i Resûl-i Ekrem Efendi-miz'e hikâyet ü şikâyet maḳâmında “Yâ Rasûlallâh! Bi-ḥasbî'r-rûḥâniyye, ḥelâda bile ḥayâlimden münfekk olmazsınız”⁹⁴ diye buyurup, bu ḥuşûş-da dâimâ Faḫr-i Kâinât Efendimiz'den ḥayâ üzere olurlardı. Ammâ kıyâs ile subûtu vesâili maḳşûd-ı bi'z-zâtâ mu'în ü medâr olduğı ḥaysiyetle taḥayyül etmek maḳşûdu taḥayyül etmek gibidir. Ancak memnû' olan vesâili maḳşûd-ı bi'z-zât kılmaktır. Lâkin ba'zı mu'terizler emreyn-i mez-bûreyn beyinlerini fark u temyîz için im'ân-ı nazarlarını şarf etmeyip, ve râbîta-i şerîfenin ma'nâ-yı ıstılâḥiyyesini ğaliba tefekkür etmediklerinden tarîkat-i 'aliyyede bid'at zann etmişlerdir. *“(Ey resu-lüm!) Hayatına yemin olsun ki onlar, sarhoş (sersem) hâllerleriyle saçmalayıp duruyorlardı.”*⁹⁵

Ve bu râbîta-i şerîfenin bundan özge daha tafşîl ü tahkîki kuṭbu'l-'â-rifîn, ğavsu'l-vâşılîn, zî'l-cenâheyn mevlânâ ve evlânâ Ziyâeddîn eş-Şeyḫ Muḥammed Ḥâlid (ḳuddise sırrahû) Ḥazretleri te'lîf eylediğı Râbîta nâm risâlesinde, Ḳur'ân-ı mu'ciz-nizâm ve Sünnet-i seyyidü'l-enâm ('aley-hi's-şalâti ve's-selâm) Efendimiz'e temessük-i tâmdan sonra, ber-vech-i mezkûr râbîta etmek, aḳreb-i esbâb-ı vuşûl ve tarîkat-i 'aliyyemizin uşû-lündendir diye eimme-i erba'a ile istidlâl ü isbât buyurmuşlardır. Risâ-le-i mezbûre, 'Arabîyyü'l-'ibâre olmağla, lisân-ı Türkî ile bir muḫtaşar mefhûm olmak üzere işâret-i [16] 'âcizî olmuştur. Tâ ki tafşîlini taleb eden, risâle-i mezbûreye mürâca'at etmesine bâis ola diye imdi risâle-i mezbûrede sâdât-ı silsile-i 'aliyyemizden râbîta-i şerîfeyi Sûre-i Tevbe'de يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ *“Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sa-*

93 Âl-i İmrân 3/31.

94 Hadis metni olarak geçmekte olan bu ifâdenin kaynağı olarak Hâlid-i Bağdâdî'nin *Hâ-lidiyye Risâlesi* kaydedilmektedir. Hânî, *Behvetü's-seniyye*, haz. Siraceddin Önlüer, 194, dpnt: 306. (h.n.)

95 el-Hicr 15/72.

kının ve doğrularla beraber olun."⁹⁶ âyet-i kerîmesiyle istidlâl buyurdularını delîl 'addederek tafşîl buyurdıkları üzere, naql ü beyân buyurmuştur.

Hâce Ahrâr nâm füyûzât-ittisâm ile şöhret-ver-i Şeyh Abdullâh es-Semerqandî (kuddise sırrahû) Hâzretleri, âyet-i mezbûrede vâkı' olan keynûniyyeti şûret ü ma'nâ şâdıqlarla olmaklığı iktizâ eder. Ve ma'nâda şâdıqlarla râbıta demektir diye tefsîr ü beyânlarını delîl 'addederek tafşîlleri üzere naql ü beyân buyurmuştur. Ve kitâb-ı *Reşehât*'ta râbıta-i şerîfe huşûşu tafşîlen meştûr olduğunu delîl 'addederek naql buyurmuştur.

Kezâlik cemâhir-i müfessirîn hâzerâtı Sûre-i Yûsuf ('aleyhi's-selâm)'da مَنْ رَأَى فَقَدْ رَأَى كَوْلًا أَنْ رَأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ "Eğer Rabbinin delilini görmemiş olsaydı"⁹⁷ âyet-i kerîmesinin tefsîrinde Ya'kûb ('aleyhi's-selâm) Hâzretleri temessül buyurdıkları huşûşlarını tafşîlleri üzere delîl 'addederek naql ü beyân buyurmuşlardır.

Kezâlik eimme-i Hânefiyye'den Şeyhü'l-İmâm Ekmelüddîn (kuddise sırrahû) Hâzretleri *Meşârık-ı Şerîf* üzerine olan şerhinde مَنْ رَأَى فَقَدْ رَأَى [Rüyasında] beni gören, gerçekten beni görmüştür. Çünkü, şeytan hiçbir şekilde benim suretime giremez]⁹⁸ hadîs-i şerîfin ma'nâsında [17] beyân buyurduğu teşahhüş huşûşlarını;

Kezâlik muhaşşiyü'l-*Eşbâhu's-Şerîf* Ahmed bin Muhammed el-Hamevî (kuddise sırrahû) Hâzretleri'nin taşnîf eylediği *Nefeâtü'l-Kuds* nâm kitâbında, insân-ı kâmilin rûhu dâr-ı dünyâda yetmiş bin şûretde zâhir olur. Ve dâr-ı berzahda evleviyyet çarîkiyle olduğu beyânlarını;

Kezâlik eimme-i Şâfi'iyye'den İmâm Muhammed bin Muhammed el-Gazâlî (kuddise sırrahû) Hâzretleri'nin السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ [Allâh'ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun] kelimât-ı kudsiyyet-âyâtına verdikleri ma'nâda (şallallâhu 'aleyhi ve sellem) Efendimiz'in şahş-ı kerîmlerini kalbde hâzır etmek lâzımdır diye beyânlarını;

Kezâlik 'allâme Şihâb bin Hacer el-Mekkî, şeyh Şihâb el-Hafâcî (kuddise sırrahû) Hâzretleri'nin şerh eylediği *Ubâb* nâm kitâb-ı müsteţâbları şerhinde, kelime-i teşehhüde verdiği ma'nâda (şallallâhu te'âlâ 'aleyhi ve sellem) Efendimiz, namaz kılanların yanında hâzır maqâmında olduğu,

96 et-Tevbe 9/119.

97 Yûsuf 12/24.

98 Buhârî, Ta'bîr 2, 10; Müslim, Rüyâ, 10. (h.n.).

beyânlarını;

Kezâlik, Şeyhu's-şuyûh İmâmu'l-Ârif es-Sühreverdî eş-Şâfi'î (kuddise sırrahû) Hazretleri 'Avârif nâm kitâbında "Şalâtu Ehl-i Kurb" bâbında, Cenâb-ı Seyyidü'l-Enbiyâ ('aleyhi's-şalâti ve's-selâm) Efendimiz'e şalât u selâm götürmek bahsinde, iki göz arasında taḥayyül ve temessül etmeliğe dâir beyânlarını;

Kezâlik, 'Allâme-i Şihâb bin Hacer (kuddise sırrahû) Hazretleri Şemâil-i Şerîf üzerine olan şerhinin evâhîrinde, Hâfız Celâleddin Suyûtî [18] (kuddise sırrahû) Hazretleri'nin, *Tenvîrü'l-Halek fî Rü'yeti'n-Nebiy ve'l-Melek* nâm kitâbına muvâfaqat etmek üzere buyurmuştur ki, Hazret-i 'Abbâs (raziyallâhu 'anh) Hazretleri mir'ata nazar buyurdukta, nefsi mübârekelerini gâib edip, Rasûlullâh Efendimiz'in mübârek şûret-i şerîflerini rü'yet buyurdıkları beyânlarını;

Kezâlik, Hâfız Celâleddîn Suyûtî (kuddise sırrahû) *Kitâbu'l-Müncelî Teṭavvuru'l-Velî* nâm kitâbında Süre-i Meryem ('aleyhi's-selâm)'da فَتَمَّتْ لَهَا بِشْرًا سَوِيًّا "...ona tam bir insan şeklinde göründü."⁹⁹ âyet-i kerîmesinin tefsîrinde, ervâhın şûret-i muhtelifeye tecessüd ile zuhûr eylediklerinin beyânlarını;

Kezâlik, İmâmü'l-Ârif eş-Şa'rânî (kuddise sırrahû) Hazretleri *Nefehât-ı Kudsiyye* nâm kitâbında şeyhin şahşını taḥayyül etmek beyânlarını;

Kezâlik, 'Allâme es-Sefîrî el-Halebî eş-Şâfi'î (kuddise sırrahû) Hazretleri'nin şerh eylediği *Buhârî-i Şerîf Şerhi*'nde, şeytânın veliyy-i kâmil şûretine temessül edemediği beyânlarını;

Kezâlik, ekâbir-i Hanefiyye'den 'Allâme eş-Şerîf el-Cürcânî (kuddise sırrahû) Hazretleri'nin *Mevâkıf* nâm kitâbı üzerine olan şerhinde ve diğeri *Metâli'* Şerhi üzerine olan hâşiyesinde, veliyy-i kâmil vefâtından sonra ba'zı mürîdlerine şûretiyle zuhûr edip, mürîdlerinin ondan kesb-i feyz ettikleri beyânlarını;

Kezâlik, İmâmü'l-Ârif-i Billâh Şeyh Tâceddîn el-Hanefî en-Nakşibendî el-Osmânî (kuddise sırrahû) Hazretleri *Tâciye* nâm risâlesi [19] şerhinde, şeyhin şûretini ḥayâlde hıfz etmek beyânlarını;

Kezâlik, eimme-i Hanâbile'den Gavsu'l-'A'zâm el-İmâmü'l-Efḥam eş-Şeyh 'Abdülkâdir Cîlânî (kuddise sırrahu's-sâmî) Hazretleri İmâm Süh-

99 Meryem 19/17.

reverdî Hazretleri'nin *Risâle*'sinde naklederek, râbıta-i şerîfeden istifâde olunduğunun beyânlarını;

Kezâlik, 'Allâme-i Şemseddîn İbnü'l-Kayyım (kuddise sırrahû) Hazretleri'nin *Kitâbu'r-Rûh* nâm kitâbında, للروح شأن آخر غير شأن البدن [*Ruh için, bedende olmayan bir tabiat vardır*] ma'nâsında, ervâhın selâm alıp verdiği beyânlarını;

Kezâlik, eimme-i Mâlikiyye'den imâmu'l-celîl şâhibu'l-*Muhtasar* Şeyh Hâlîl demekle meşhûr (kuddise sırrahû) Hazretleri *Muhtasar* nâm kitâbında, şuver-i 'adîde ile şûretlenmek, kudret-i ilâhîden veliyy-i kâmil olanlara i'tâ buyuruldunun beyânlarını;

Kezâlik, Mâlikiyye'den el-imâmeynü'l-hümâmeyn Şeyh Ebî 'Abbâs el-Mürsî ile tilmîzleri İbn 'Atâullâh (kuddise sırrahû) hazerâtı, müşârün-ileyh Şeyh Hâlîl'i taşdik buyurdıkları beyânlarını;

Velhâşıl min-haysü'l-mecmû', işbu zikrolunan ehlullâh efendilerimizin râbıta-i şerife hakkında taḥkîk u tedkîk ü tafsîl ü beyân buyurdıkları üzere, müşârün-ileyh Mevlânâ Hâlid (kuddise sırrahû) Hazretleri risâle-i mezbûresinde 'ayniyle cem' ü te'lîf ettikten mâ'adâ zeylinde dahî ba'zı mesâil-i nefsiyye-i şüfiyyeye dâir ve ba'zı veşâyâ-yı seniyyeye mütedâir kelimât-ı [20] kudsîyet-âyâtıyla miskiyyü'l-ḥitâm buyurmuşlardır.

Nâzırın ü kârîinden mes'ûl ilâhiyy-i nâ-mütenâhîdir ki, risâle-i mezbûreye nazar-ı i'tirâz ve agrâz ile nazar buyurmayıp, çeşm-i inşâf-ı naşfet-ittişâf ile havâle-i nigâh buyurularak, bunca meşâyıḥ-ı ḥaḳâyıḳ-şinâs ve evliyâ-i deḳâyıḳ istînâs-ı muḥaḳḳıḳîn-i ḥaḳ-bîn ve ehlullâh-ı vaḥdet-âyîn (ḳaddesallâhü Te'âlâ esrârahum) es-seniyyetü ilâ-yevmiddîn efendilerimiz biḥâr-ı zamâirlerinden emvâc-ı efkârlarıyla kenâra götürdükleri cevâhir-i 'irfân-ı 'avârif ve leâliyy-i me'âniyy-i ma'âriflerin telaḳḳiyy-i bi'l-ḳabûl-i birre kâffe-i ehl-i ḳulûb hazerâtının ittifâḳ-ârâlarıyla muvâfaḳat ve muvaffaḳiyete mazhariyetle, bâdî-i feyz-i fütûḥ ve sebab-i râḫat-ı cism ü rûḫ müyesser ola. Ve şşallallâhu te'âlâ 'alâ-seyyidinâ Muḫammedün efḍâlül-enâm ve 'alâ-âlihî ve şaḫbihî'l-Kirâm.

Ve dahî Ḥatm-i Ḥâceġân-ı Şerîf ve teveccüh-i laṭîf meclislerinde kapıların aġlâkı ve ecnebînin men'i, hazerâtı Naḳşibendiyye'nin icthâd-ı ittifâḳlarından. Ve ḫikmeti budur ki, ṫarîḳat-i 'aliyye-i Naḳşibendiyye, mebniyyün-'alâ's-sırrı ve'l-aḫfâ olmaġla ecnebîden ḫatm ü muḳâbele meclislerine ḫâzır ve dâḫil olduklarında, sırr u aḫfâ üzerine binâ ḳılınan

[21] *tırîkat- i 'aliyye-i Nakşibendiyye'nin çi-gûnegî tarz u ahvâllerinde hâlel-yâb olacağından mâ-'adâ 'ilm ü edeblerine 'âlim ü vâkıf olmadıklarından, mutlak sehv ü gâlağları vâkıf olacağı der-kâr olmağla, halkada bulunanlara 'umûmen feyz ü nisbetin teşvîşine sebep oldukları, kitâb-ı Reşehât 'Aynü'l-ğayât'ta mübeyyen ve mufaşşaldır. Ve bu gâlağ-ı bâbın bid'at olmayıp, ve belki mergûb olduğuna delîl âhîr dağî İmâm Ahmed Hâzretleri Müsned-i Şerîfî kitâbında ve Taberânî Hâzretleri Mu'cem-i Ke-bîrî ve Mu'cem-i Evsâfî kitâblarında rivâyet buyurdular ki, tağkîk-i Rasûlullâh (şallallâhu 'aleyhi ve sellem) Efendimiz ashâb-ı güzîn (raziyallâhu te'âlâ 'aleyhim ecma'în) hâzerâtına, gerek cemâ'at oldukları hâlde ve gerek münferid oldukları hâlde tekîl-i zikr buyururlardı. Ve Şeddâd İbn Evs Hâzretleri buyurdu ki; "Bizler bir cemâ'atle Rasûlullâh ('aleyhi's-şalâti ve selâm) Efendimiz'in meclis-i şerîflerinde iken buyurdular ki; هل فيكم غريب* *فقلت لا يا رسول الله فامر بخلق الباب* ["İçinizde garîb (Ehl-i Kitâb) var mı?" diye sordu. "Hayır, yâ Rasûlullâh" dedik. Bunun üzerine kapıların kapatılmasını emretti]¹⁰⁰ el-ğadîs buğlîhî.. Ba'dehû zikr-i şerîfe meşğûl oldukları bu hadîs ile sâbittir. Ammâ ba'zî vehmî kaşîr olanlar, ba'zî meşâyîhün gâlağ-ı bâb etmediklerine nazaran Mevlânâ Hâlid (ğuddise sırrahû) Hâzretleri'nin uşûl-i tırîkat üzere 'amel buyurdıklarına ħüsn-i zan buyurmayıp, ve bu ma'lûmâne [22] irâde ve fikirlerini şarf u ihâle buyurmadıklarından, müşârin-ileyh hâzretlerinin ihdâsındandır diye zanneylemişlerdir. Amma câiz ki, bend-i bâb eylemeyen ba'zî meşâyîhün dağî delîlleri olmuş ola. *وَلِكُلِّ وَجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّبُهَا* "Herkesin yüzünü ona doğru çevirdiği bir yönü vardır."¹⁰¹ mefhûm-ı 'âlîsi cümleye ma'lûmdur.

Ve dağî Hâtm-i Hâceğân-ı Şerîf'in keyfiyet-i kırâati bu vecihle tertîb olmuştur: İbtidâ 5 ya 15 ya 25 kere "Estağfirullâh! Estağfirullâh!" deyip ba'dehû 7 kere me'a'l-Besmele Fâtiha-i Şerîfe okuyup, ba'dehû 100 kere Şalavât-ı Şerîfe getirdikten sonra 79 kere me'a'l-Besmele "Elem neşrah-leke" sûresini okuyup, ve ba'dehû 1001 kere İhlâs-ı Şerîf me'a'l-Besmele okuyup, ve ba'dehû yine ke'l-evvel 7 kere Fâtiha-i Şerîfe ile 100 kere Şalavât-ı Şerîfe getirip, sevâbını istediği mağalle tağsîm ve cenâb-ı kâzî'l-hâcât ve müstecîbu'd-de'avât olan zât-ı ecille ve a'lâ hâzretlerine du'â ve niyâz eyleye. Ve dağî İmâm Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sâni Ahmed Fârûkî (ğuddise sırrahû) Hâzretleri'nin tertîb eyledikleri hâtm-i şerîfi bu vecihledir. İbtidâ, vech-i mez-kûr misilli istiğfâr edip, ba'dehû 7 kere me'a'l-Bes-

100 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 6/1545. (h.n.).

101 el-Bakara 2/148.

mele Fâtiḥa-i Şerîfe, ve 100 kere Şalavât-ı Şerîfe ve 500 kere “Lâ ḥavle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-'aliyyü'l-'azîm” deyip, yine ke'l-evvel [23] 7 kere Fâtiḥa-i Şerîfe ve yine 100 kere Şalavât-ı Şerîfe getirip, du'â ve niyâz eyleye. ¹⁰² Bu daḥî Ḥatm-i Ḥâce-i Şerîfe'nin ḥitâmında kırâat olunan ed'iyye-i me'sûredendir:

الحمد لله حقّ حمده و الصلاة و السلام على خير خلقه محمّد وآله وصحبه اجمعين.

اللَّهُمَّ بَلِّغْ و اوصل مثل ثواب هذه الخاتمة الشريفة بعده القبول منّا بالفضل والكرم الى روح منبع الصدق و الصفا افضل الخلائق سيدنا محمّد المصطفى عليه الصلاة والسلام و الى ارواح كلّ من آله و اصحابه و اتباعه رضوان الله تعالى عليهم اجمعين و على الخصوص الى روح سادات السلسلة الطريقة النقشبندية و القادرية و السهروردية و الكبروية و الچشتية قدّس الله تعالى اسرارهم العلية لا سيّما الى روح شيخنا و ملاذنا و قدوتنا و امامنا امام الطريقة و غوث الخليفة ذى الفيض الحيار و النور السارى المعروف بشاه نقشبند محمد الاويسى البخارى قدّس سرّه و الى روح منبع المعارف و الكمال سيّد السادات حضرت امير سيّد كلال قدّس سرّه و الى روح شيخنا الواله فى محبت مولاه الغنى المعروف ب حضرت عزيزان خواجه على الراميتينى قدّس سرّه و الى روح شيخنا المعرض عن المراد الدنيوى و الاخرى شيخ المشايخ [24] الشيخ محمود الانجير الفغونى قدّس سرّه و الى روح شيخنا المتسلق عن الحجاب البشرى قطب الاقطاب الشّيخ عارف الريوه كرى قدس سرّه و الى روح قطب الربانى غوث الخلائق الشيخ عبد الخالق الغجدوانى قدّس سرّه و الى روح قطب العارفين غوث الواصلين يعثوب الموحدين حضرت مولانا ضياء الدين الشّيخ خالد قدّس سرّه و الى روح كل من مريدهم و محسوبهم و مخلصهم و منسوبهم الى يوم الدين.

اللَّهُمَّ خَلِّدْ و ابد دوام دولة السلطان و انصره و انصر عساكره ووزرائه انما كان بحرمة التورية و الانجيل و الزبور و الفرقان و بحرمة سيّد وُلد عدنان.

اللَّهُمَّ لا تفرق جمعنا هذا الا بذنّب مغفور (و عيب ستور) و سعي مشكورة تجارة لن تبور يا نور النور يا عالماً بما فى الصدور و احشرنا تحت لواء المصطفى يوم الحشر و التشور .

اللَّهُمَّ اغفرلنا و لأبائنا و لامهاتنا و لاخواننا و الاخواتنا و لجميع اقاربنا و المشيخنا و لمن احسن بنا و لمن له حق علينا و الجيراننا و لمن و صانا و صيناهم بدعاء الخير ولكافة المسلمين و المسلمات الاحياء منهم و لاموات برحمتك يا ارحم الراحمين.

[25] Silsile-i Tarîkat-i 'Aliyye-i Nakşibendiyye-i Hâlidîyye:

1. Nebiyyinâ Muḥammed (şallallâhu 'aleyhi ve sellem);
2. Ebû Bekir Şiddîk (raziyallâhu 'anh);
3. Selmân el-Fârisî el-ma'dûd min âl-i Rasûl (raziyallâhu 'anh);
4. Kâsım bin Muḥammed bin Ebî Bekr es-Şiddîk (raziyallâhu 'anh);
5. İmâm Ca'fer bin Muḥammed es-Şâdık (raziyallâhu 'anh);
6. Sultânu'l-'Ârifîn Ebî Yezîd Bistâmî (ḳuddise sırrahû);
7. Ebî'l-Hasan el-Ḥaraḳânî (ḳuddise sırrahû);

8. Kûṭbu'l-Aḳṭâb Ebî 'Alî el-Farmadî (ḳuddise sırrahû);
9. Şeyḫ Yûsuf el-Hemedânî (ḳuddise sırrahû);
10. Ğavsu'l-Ḥalâik 'Abdulḫâlîk el-Ġücdüvânî (ḳuddise sırrahû);
11. Kûṭbu'l-Evliyâ Şeyḫ 'Ârif Rivgerî (ḳuddise sırrahû);
12. Şeyḫü'l-Meşâyih Şeyḫ Maḫmûd el-İncîr Fağnevî (ḳuddise sırrahû);
13. Ḥazret-i 'Azîzân 'Ali er-Râmitinî (ḳuddise sırrahû);
14. Kûṭbu'l-Evliyâ Muḫammed Baba es-Semmâsî (ḳuddise sırrahû);
15. Seyyidü's-Sâdât es-Seyyid Külâl (ḳuddise sırrahû);
16. İmâmu't-Ṭarîḳat ve Ğavsu'l-Ḥalîfe Şâh-ı Nakşbend Bahâeddîn Muḫammed el-Üveysî el-Buḫârî (ḳuddise sırrahû);
17. Kûṭbu'l-Aḳṭâb Şeyḫ Muḫammed 'Alâeddîn 'Attâr (ḳuddise sırrahû);
18. Ya'kûb el-Çerḫî el-Ḥisârî (ḳuddise sırrahû);
19. Şeyḫ 'Abdullâh es-Semerḳandî (ḳuddise sırrahû);
20. Şeyḫü'l-Meşâyih Mevlânâ Dervîş Muḫammed (ḳuddise sırrahû);¹⁰³
21. Şeyḫü'l-Meşâyih Mevlânâ Muḫammed ez-Zâhid (ḳuddise sırrahû);¹⁰⁴
22. Mevlânâ Ḥâceġî es-Semerḳandî el-Emkenegî (ḳuddise sırrahû);
23. Şeyḫ Muḫammed Bâḳî [26] (ḳuddise sırrahû);
24. Müceddid-i Elf-i Sâni el-ma'rûf bi-İmâm-ı Rabbânî Şeyḫ Aḫmed el-Fârûḳî es-Sirhindî (ḳuddise sırrahû);
25. Şeyḫü'l-Meşâyih Şeyḫ Muḫammed Ma'sûm (ḳuddise sırrahû);
26. Sultânü'l-Evliyâ Şeyḫ Seyfeddîn (ḳuddise sırrahû);
27. Seyyidü's-Sâdât Seyyid Nûr Muḫammed Bedâunî (ḳuddise sırrahû);

103 Silsilede yerleri deġişmesi gereken iki ismin metinde isimlerinin üzerlerinde "Muahhar" ifadesi yer almaktadır. Biz silsilenin metinde yer alan hâlini aldık. (h.n.)

104 Metinde ismin üzerinde "Mukaddem" ifadesi yer almaktadır. (h.n.)

rahû);

28. Şemseddîn Hâbîbullâh Cân-ı Cânân (kuddise sırrahû);

29. Şeyhü'l-Meşâyih Şeyh Abdullâh el-Hindî ed-Dihlevî (kuddise sırrahû);

30. Kuṭbu'l-İrşâd Zî'l-Cenâheyn Ziyâeddîn Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî (kuddise sırrahû)

Bu daḥî silsile-i şerîfe-i tarîkat-i 'aliyye-i Nakşibendiyye-i Hâlidîyye'dir ki, ser-levḥa-i ḥüsn-bahâ 'aleyhi ezkiyyü't-taḥiyyât ve bahâhâ sey-yidü's-sâdât 'aleyhi efdalü'ş-şalavât Efendimiz'den, Mevlânâ Şeyh Hâlid (kuddise sırrahû) Hâzretleri'ne gelinceye değin, vekîlden vekîle, post-nişîn olan sâdât-ı kirâm ve mürşidân-ı 'izâm efendilerimiz 30 'adede bâliğ olmağla Mevlânâ Hâlid (kuddise sırrahû) Hâzretleri tertîb üzere nazm u inşâ buyurmuşlardır:

1. Nebî; **2.** Şiddîk **3.** Selmân **4.** Kâsım est **5.** Ve Ca'fer **6.** Ve Ṭayfûr **7.** Ki ba'de ez-Bûl-Ḥasan şod **8.** Bû 'Alî **9.** Ve Yûsufeş Gencûr **10.** Zi-'Ab-di'l-Hâliki Aḥmed **11.** 'Ârif **12.** Vü Maḥmûd râ-behre ki zîşân şod diyâr-ı Mâverâünnehr-i Kûh-i Ṭûr **[27]** **13.** 'Ali **14.** Baba **15.** Gülâl **16.** Vü Nakşibend est **17.** Vü 'Alâeddîn **18.** Pes ez-Ya'küb-ı Çerḥî **19.** Hâce Ahrâr şod meşhûr **20.** Muḥammed Zâhid **21.** Vü Dervîş Muḥammed **22.** Hâcegî **23.** Bâkî **24.** Müceddid **25.** 'Urvetü'l-Vüskâ **26.** Seyfeddîn **27.** Vü Seyyid Nûr **28.** Hâbîbullâh Mazḥar **29.** Şâh-ı 'Abdullâh pîr-i mâ güzînhâ reşk-i şubḥ-ı 'ıyd şod mâ râ şeb-i deycûr Ziyâeddîn vahîdü'l-'aşr mevlânâ-yı mâ **30.** Hâlid ki 'âmed kâniten-lillâh bâzâ'l-feyz bâzâ'n-nûr

Faḫaṭ işbu silsile-i şerîfenin âḥîr beyti Bağdâdî hulefâ-i Nakşibendiyye'den Şeyh İsmâ'il Efendi Hâzretleri'nin güftâr-ı dürer-bârlarındandır. Ve daḥî mürşidimiz Mevlânâ Hâlid (kuddise sırrahû'l-Vâcid) Hâzretleri, Câmî-i Meḥâsin-i Âlem (şallallâhû Teâlâ 'aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Ḥakk-ı 'Âlî Hâzret-i risâlet-penâhîlerinde vârid olan bunca şalavât-ı şerîfelerin fażîlet ve ḥâşşası (...) ve lâ-yüid olanlarından bi'l-efrâz kâffe-i mürîdâna 'ale'l-'umûm izn buyurdıkları dört 'aded şalavât-ı şerîfeler ile bir daḥî selâmet-i îmân ḥaḫḫında esbâb-ı 'azîmedendir diye tebşîr buyurdıkları şehâdet-nâme-i şerîfe bunlardır.

İşbu şalavât-ı şerîfe sâir şalavât-ı şerîfelerin ma'nâ ve ḥâşşalarını **[28]** ḥavî ve câmî' olmağla "Seyyid-i Şalavât" diye ḥaber buyurup, be-her beş vaḫt namâzın 'aḫîbinde birer kere kırâat olunması ḥaberde vâkı' ol-

mağla ol vecihle emr ü izn buyurmuşlardır.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأَمِيِّ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَذُرِّيَّتِهِ وَاهْلِ بَيْتِهِ وَصَحْبِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ أَنْكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ.

اللَّهُمَّ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأَمِيِّ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ وَذُرِّيَّتِهِ وَاهْلِ بَيْتِهِ وَصَحْبِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ أَنْكَ حَمِيدٌ مُجِيدٌ.

و كما يليق بعظيم شأنه و شرفه و كماله و رضاك عنه و ما تُحِبُّ و ترضى له دائماً ابداً عدد معلوماتك (و مدا و كلماتك) ¹⁰⁵ و رضاً نَفْسِكَ وَ زِنَةَ عَرْشِكَ أَفْضَلَ صَلَاتٍ وَأَكْمَلَهَا وَأَمَّهَا كُلَّمَا ذَكَرَ وَ ذَكَرَهُ الذَّاكِرُونَ وَ كُلَّمَا غَفَلَ عَنْ ذِكْرِكَ وَ ذَكَرَهُ الْغَافِلُونَ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا كَذَلِكَ وَ عَلَى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَ عَلَى آلِهِمْ وَ صَحْبِهِمْ وَ التَّابِعِينَ وَ عَلَى أَهْلِ طَاعَتِكَ أَجْمَعِينَ مِنْ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِينَ وَ عَلَيْنَا مَعَهُمْ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

[29] Şalavât-ı şerîfelerden biri dahî budur ki, aḥşamda ve şubḥda onar kere kıraât olunması kezâlik haberde vâkı' olmağla ol vecihle emr ü izn buyurmuşlardır:

(Aded 10) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ أَفْضَلَ صَلَوَاتِكَ عَدَدَ مَعْلُومَاتِكَ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ كَذَلِكَ.

Biri dahî işbu şalavât-ı şerîfedir ki, be-her cum'a günü şubḥ namâzından sonra, dünyâ kelâmı etmeyerek, yüz kere kıraât olunması kezâlik haberde vâkı' olmağla, ol vecihle izn ü emr buyurmuşlardır:

صلوات الله و ملائكته وانبيائه و رُسُلِهِ و جميع خَلْقِهِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ السَّلَامُ وَرَحْمَتُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ. (Aded 100)

Biri dahî işbu şalavât-ı şerîfedir ki, be-her cum'a günü şubḥ namâzından aḥşam namâzına değin, bin kere kıraât olunması kezâlik haberde vâkı' olmağla, ol vecihle emr ü izn buyurmuşlardır:

(Aded 1000) اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى شَفِيعِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ.

Ve mezkûr 'âlî-mevşûf şehâdetnâme-i şerîfedir ki, şubḥdan ve ikindiden sonra dörder kere kıraât olunması kezâlik haberde vâkı' olmağla, ol vecihle emr ü izn buyurmuşlardır:

شهد الله أنه لا اله الا هو والملائكة و اولو العلماء بالقسط لا اله الا هو العزيز الحكيم و اَنَا أَشْهَدُ بِمَا شَهِدَ [30] (Aded 4) اللَّهُ بِهِ وَ أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ هَذِهِ الشَّهَادَةَ وَ هِيَ لِي وَدِيعةٌ عِنْدَ اللَّهِ.

الحمد لله الواحد المعبود والصلاة على من له العبودية و المقام المحمود و على آله الذين جاهدوا على ايقان الحق بنفى الوجود

Bu 'abd-i 'âciz-i nâ-çîz-i sâniḥa-i sabîḥadan işbu Âdâbu'z-zâkirîn ve Necâtü's-Sâlikîn nâm risâleyi ancak Cenab-ı Feyyâz-ı Ezelî'nin füyûzât-ı şamedaniyyesiyle sâdât-ı silsile-i 'aliyyemizin himmet-i rûḥâniyyeti ve'l-ân

105 Parantez içindeki ifade, der-kenâr olarak yer almaktadır. (h.n.)

İstanbul'da şeref-nişîn, reşâdetlü Şeyh el-Hâcc 'Abdülfettâh Efendi Hazretleri'nin 'inâyeti berekâtiyle, bi-tevfîkihî te'âlâ, hüsn-i hitâm müyesser olup, derûnunda 'âdât-ı sâdât-ı 'aliyyemizin ef'âl-i seniyyelerine dâir ve sâlikânın ezkâr-ı kalbiyye ile iştigâlâtın âdâb-ı behiyyelerine mütedâir ve dahî le'âtif-i hamse ve icrâ-yı erkân-ı hatme ve teveccühde ebvâbın ağılâkı ve Hatmeyn-i Şerîfeyn ve du'âsı ve silsile ve şalavât-ı şerîfeteyn ve şehâdetnâme-i şerife bu mezkûrâtın meh-mâ-emken taḥkîk u taṭbîk huşûşlarını îzâhen ifâdesi müyesser-kerde-i hazret-i ahâdiyyet olmağla, cerâyim-i kesîre-i 'âcizânemin 'afvına medâr olmak [31] sevdâsıyla, erbâb-ı tarîkate ve aşhâb-ı râh-ı ḥaḳîkate bir yâd-kâr-ı ḥayr-şi'âr kılınmıştır. Eğerci, sâlik olan ezkârı esnâsında âdâbına ri'âyetle bir meclis meşgûl olsa, âdâbsız on derece ve belki yüz derece zikre meşgûl olmasından ḥayırlı olması aşhâb-ı tarîkat ve ehl-i ma'rifet beynlerinde müşâhede ve taḥkîk olmuştur. Her hâlde sâlik olana bu risâleyi elden bırakmaya! Zira taḥşîḥ-i i'tikâd huşûşunda kâffe-i enâm-ı 'aḳâyid risâlesine muḥtâc oldukları gibi, farz olan tezkiye-i ahlâk huşûşunda dahî bu risâleye muḥtâc olmuşlardır. Eğerci ba'zî ḥata' ve zuhûl ve ta'bîrâtta taḳşîrâtımız zâhir olur ise taḥşîḥinde müsâmaḥa buyurmayalar. Ve bi'l-cümle ihvân-ı bâ-şafâ ve ḥullân-ı bâvefâ hazretlerinden ricâ ederim ki, bu fakîri ve sebep-i ḥayâtım olan vâlideynimi ve ihsân-kerdesi olduğum eh-i şaḳîkim el-Hâcc Ḥasbî Efendi'yi ḥayr ile yâd buyuralar. و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه اجمعين

Ve ene el-fakîr ilâ'llâhi'l-mübîn, türâb-ı aḳdâmü's-sâlikîn, li't-tarîkati'l-'aliyyeti'n-Naḳşibendiyyeti'l-Ḥâlidiyyeti, 'Abdülḥamîd el-mülâkḳab bi-Fûḥûlî, me'z'ünen min Hazret-i Şeyḫü'l-Meşâyih eş-Şeyḫ 'Abdullâh el-mücâvir fi Beledillâh (ḳuddise sırrahû) [32] İbnü'l-Ḥâcc Ḥâfız Muḥammed bin el-Ḥâcc Ḥâfız Maḥmûd eṭ-Ṭırabzonî eş-şehîr bi-Ḳuṭubzâde. و غفرالله له و الوالديه و احسن اليها و اليه آمين يا ارحم الراحمين

قد وقع ختام هذه الرسالة في اواسط ذى القعدة الشريفة في سنة ثمان و ستين بعد المائتين و الف .

Li-müellifihî:

*Cihânda 'ilm-i nâfi'le ma'ârif çokdurur amma
İçinde enfa'ın taḥşîl edendir 'âḳil ü dânâ
Değil kâr-ı beşer hep 'ilmi bilmeklik muḥâldir hem
Ne ḥâsıl şol 'ilimden kim ḥulûş olmaya anda tâ
Dem ü 'ömr-i 'azîzin bir güherdir ki değil lâyıḳ
Ehemin ḡayrıya şarf eylemek ol cevher-i câna
Delilin olmadıḳça mürşid-i kâmil gümânındır hep*

*Ne kim 'ilm ü 'amel kesbeyleyip oldunsa müstesnâ
Fuḥûlî nefis-i emmâre gibi hep ḥîle-kâr olmaz
Velî işbu risâle gibi zîd yoktur âna aşlâ*

İslâmbol'da Hıcapaşa Maḥallesi ḥânedân-ı kadîminden 'Ayıntâbîzâ-
de 'ulemâi'l-muḥakkiḳîn ve vâkıf-ı esrârü'l-'ârifîn Seyyid el-Ḥâc Emin
Efendi Ḥazretleri'nin takrîzidir:

*Cihânda ehl-i 'ilm ü ma'rifet mevcûd ve lâ-yuḥşâ
Velî ihlâs-ı taḥşîl olmadı bî-şeyḥ ü bî-hem-pâ
Sefer etmek dilersen râh-ı Ḥakk'a ger delîl ister
Delîl olmaz ise âsân olur mu hiç tarîḳ âyâ
Eğer bir adamın yoğsa şeyḫi olamaz 'ârif
Olur şeytân onun şeyḫi eder rehber-vechle igvâ
Bi-ḥamdillâh bize bildirdi kuṭb-ı 'âlem vaḳti
Onun feyziyle rûşendir kulûb-ı Ḥâlidîn hakkâ
Onun emrinde yoktur hiç muḥâlif-i şer' u kânûna
Ki a'lemdir 'ulûmun aşlîna ve fer'ine kat'â
Cihâna münteşirdir onun ahlâfı eder irşâd
Ki her birisidir kân-ı ḥakâyıḳ-ı melce' vü me'vâ
Ḥuşûşen vaḳtimizde eyledi teşrîf-i İstanbul
Onun nâm-ı şerîfi oldu fettâḥ-ı dürr-i ma'nâ
Eğer 'ilm-i ḥakâyıḳdan naşîbin var ise öğren
Bu âdâb-ı kemâli bilelim 'Abdülḥamîd-âsâ
Ḥuşûşen bu risâle himmetinin oldu âsârı
Edip derc-i sırr-ı mâ evḥâ-yı ondan eyledi imlâ
Bu tuḥfe-i yâd-kâr olsun le-deyi'l-iḥvân-ı zî'l-ihlâş
Olalar müstefîd ondan bulalar mesned-i a'lâ
Nazar kıl asl-ı ma'nâyâ bulursun asl-ı ma'lûmu
Deme yok bunda hiç ârâyiş elfâziyla inşâ
Dırâz etme kelâmı ey Emîn maṭlûb ḥâsıldır
Olagördür ki vâlâlarında 'abd-i bî-hemtâ*